

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Т. Р. Короткий

«____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ
СПІВРОБІТНИЦТВІ
ПО БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Виконавець: Карабаз Таїсія Вікторівна

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Лесь Ірина Олександрівна

Нормоконтролер: викладач Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	7
1. Система міжнародно-правових актів в сфері боротьби з корупцією.....	7
2. Система міжнародних організацій та органів в сфері боротьби з корупцією.....	16
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	26
2.1. Міжнародні акти у сфері боротьби з корупцією, ратифіковані Україною.....	26
2.2. Зміст міжнародних зобов'язань України у сфері боротьби з корупцією.....	32
2.3. Запровадження міжнародних антикорупційних стандартів у національне законодавство України.....	37
2.4. Виконання міжнародних зобов'язань Україною у сфері запобігання та протидії корупції.....	43
РОЗДІЛ 3. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	53
3.1. Участь України в міжнародних антикорупційних структурах.....	53
3.2. Оцінка стану корупції в Україні міжнародними організаціями.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Серед викликів світовій спільноті, на сьогоднішній день особливо проблемною залишається питання боротьби з корупцією. Набуваючи нових особливостей, корупція проникає в усі сфери життя, тим самим завдаючи шкоди державі.

"Корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та боротьби з нею" [9].

Здійснюючи корупційний акт, особа протиправно використовує своє посадове становище в особистих цілях всупереч професійним вимогам. Відповідно, корупція за визначенням не дозволяє громадським інституціям функціонувати в нормальному режимі. Її характерна ознака – конфлікт між діями особи та інтересами суспільства, що прийнято називати конфліктом інтересів. Від цього страждають органи державної влади, бізнес і просто пересічні громадяни, ставлення яких до держави, де процвітає корупція, можна охарактеризувати як криза довіри і нігілізм. В результаті виникає інше негативне явище – девальвація людських цінностей.

У корумпованому середовищі в свідомості людини уявлення про чесність і справедливість втрачають значимість. Тому без перебільшення можна відзначити, що корупція - фактор регресу суспільства, який створює загрозу одночасно для внутрішньодержавних і міжнародних відносин.

На основі розглянутих в роботі міжнародно-правових актів у сфері протидії корупції встановлюються контакти між національними компетентними органами держав, до юрисдикції яких входить антикорупційна діяльність, розробляється імплементаційне законодавство, приймаються заходи адміністративного характеру і т.ін.

Однак було б неправильним вважати, що саме укладення будь-якого міжнародного договору та його імплементація до національної правової системи забезпечує вирішення проблеми корупції у сучасному суспільстві.

Наявність в нормативному правовому акті ідеальної норми права, що пропонує певну модель поведінки, ще не гарантує виникнення на основі цієї норми фактичних правовідносин, врегульованих нею. Тому положення антикорупційних конвенцій і актів міжнародних організацій, що містять заборону здійснювати підкуп чи інші корупційні акти, будуть по-справжньому ефективними тільки тоді, коли нетерпимість до корупції стане невід'ємною частиною свідомості конкретної людини.

Розроблені міжнародною спільнотою міжнародні антикорупційні документи базуються на імперативних міжнародно-правових приписах, що зобов'язують держави при вступі в силу відповідних міжнародних договорів імплементувати їх в національне законодавство. На сьогоднішній день Україна є учасницею багатьох універсальних і регіональних договорів в даній сфері та приймає постійну та активну участь у міжнародно-правовому співробітництві по боротьбі з корупцією.

Теоретичні та практичні аспекти питання співробітництва у боротьбі з корупцією, знайшли своє відображення в роботах **вчених** В.М. Гребенюк, Н.В. Дрьоміна, Н. Зелінська, О.В. Касинюк, А.А. Маєвська, О. Виноградова та ін.

Серед зарубіжних вчених слід відзначити роботи Л. Ачер, Г. Дрост, С. Девідсон, Р. Ковер, К. Літфік, Г. МакДугал, В.П. Панов, П. Фінкельман, Д. Харріс та ін., які вивчали питань боротьби з корупцією.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз діючих міжнародних стандартів і способів міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією для подальшого вироблення рекомендацій щодо впровадження їх положень в національне законодавство України.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- проалізувати систему міжнародно-правових актів в сфері боротьби з корупцією;
- охарактеризувати систему міжнародних організацій та органів в сфері боротьби з корупцією;
- визначити міжнародні акти у сфері боротьби з корупцією, ратифіковані Україною;
- розкрити зміст міжнародних зобов'язань України у сфері боротьби з корупцією;
- дослідити запровадження міжнародних антикорупційних стандартів у національне законодавство України
- проаналізувати виконання міжнародних зобов'язань Україною у сфері запобігання та протидії корупції;
- визначити участь України в міжнародних антикорупційних структурах;
- дослідити оцінку стану корупції в Україні міжнародними організаціями.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини, що виникають в процесі реалізації запобігання та протидії корупції в національному законодавстві України.

Предметом дослідження є міжнародно-правові засоби боротьби з корупцією та участь України у міжнародно-правовому співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції.

Методологічна основа роботи. Для досягнення наукових результатів були застосовані комплекс загальнонаукових, спеціально-наукових і конкретно-наукових методів. Також, в ході дослідження, були використані такі методи, як аналіз, узагальнення, дедуктивний, індуктивний, порівняльний, системно-структурний та ін.

У роботі широко використано формально-юридичний і порівняльно-правовий методи при дослідженні особливостей діяльності міжнародних органів та організацій на універсальному та регіональному рівні у сфері запобігання та протидії корупції.

Використані методи узагальнення та експертних оцінок застосовувались у дослідженні правової оцінки існуючим основам протидії корупції в Україні.

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (62 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 73 сторінки, у тому числі список використаних джерел – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

1.1. Система міжнародно-правових актів в сфері боротьби з корупцією

Для ефективної боротьби з корупцією слід забезпечити системний підхід при реалізації. Говорячи про універсальні міжнародних стандартах в питанні боротьби з корупцією, насамперед, слід зазначити важливість документів, розроблених в рамках Організації Об'єднаних Націй.

Перші згадки про цю проблему в рамках ООН містяться в резолюції Генеральною Асамблеєю ООН № 3514 від 11 грудня 1975 р., яка, звертає увагу світової спільноти на дане явище і вимагає від держав вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності за корупцію [1].

Починаючи з 1995 року з інтервалом в п'ять років, ООН проводить конгрес з попередження злочинності та поведження з правопорушниками. Під час з'їздів піддаються аналізу питання запобігання злочинності та розробляються відповідні механізми.

Восьмий конгрес, що проходив в 1990 році в Гавані, розглянув безліч питань і прийняв 35 резолюцій, в тому числі і резолюцію «Корупція в сфері державного управління», яке знайшло своє відображення в розробленій Секретаріатом ООН програмі під назвою «Практичні заходи боротьби з корупцією» [2].

Даний документ рекомендує всім державам розглянути ефективність як матеріальних, так і процесуальних норм кримінального законодавства з точки зору наявності в них заходів проти будь-яких проявів корупції, розробити превентивні заходи для її запобігання, регламентували притягнення до відповідальності чиновників, викритих у корупції. Крім того, резолюція також

закликає виробити норми, що передбачають конфіскацію коштів, здобутих в результаті корупції і наполягає на вжитті заходів щодо замішаних у корупції підприємств [3].

Проблеми корупції були також висвітлені на з'їзді Дев'ятого конгресу ООН, що проходив в Каїрі в 1995 році, а також в ході подальших засідань.

У 1996 році Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН) прийняла резолюцію «Боротьба з корупцією», де на перший план виходить корупція в його міжнародні аспекти. При цьому центральна увага акцентується на організації, зайняті в економічній сфері.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1996 р № 51/59 закріпила Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який встановлює, що «державна посада, як вона визначається в національному законодавстві, - це посада, наділена довірою, яка передбачає обов'язок діяти в інтересах держави.

Тому державні посадові особи виявляють абсолютну відданість державним інтересам своєї країни, яку представляють демократичними інститутами влади» [4].

Даний документ встановлює для чиновників наступні вимоги: відмова від зловживання своїм посадовим становищем з метою отримання власної вигоди; відмова від участі угодах, несумісних з посадою або наділеними повноваженнями; повідомлення про свою діяльність з метою отримання вигоди, яка служить підставою виникнення конфлікту інтересів; обов'язок не користуватися в приватних цілях державними коштами, власністю і відомостями, довіреними для здійснення службових обов'язків; відмова від зловживання своїм колишнім службовим статусом після відходу з поста; повідомлення відомостей про особисті активи і, в міру можливості, про активи родичів; зобов'язання утримуватися від прийняття будь-яких матеріальних цінностей, які можуть вплинути на виконання обов'язків або прийняття рішень.

Також ООН прийняла декларацію «Про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях», в якому держави визнають хабарництво іноземних посадових осіб злочином, а також зобов'язуються не допускати можливості вирахування з неоподатковуваних сум хабарів [5].

Наступним кроком було опублікування в 1999 році «Всесвітньої Програми проти корупції», розробленої центром ООН з міжнародного попередження злочинності та Міжрегіональним науково-дослідним інститутом ООН [6].

В даному документі проведено глобальне дослідження тенденцій корупції. Особлива увага приділяється питанням профілактики корупції, відзначається важливість інформаційної та просвітницької роботи, передбачено повернення незаконно здобутих коштів їх справжнім власникам, проаналізовані методи моніторингу і оцінки.

Всі вищевказані документи були рекомендаційними і представляли собою перші спроби розробки універсальних міжнародних стандартів по боротьбі з корупцією.

Наступним істотно важливим кроком стало прийняття Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, яка є обов'язковою для більшості держав світу [7].

Дана Конвенція була розроблена в якості інструменту боротьби з все більш поширюються явищами як організована злочинність і корупція. Документ визнає корупцію як злочин, що має транснаціональний значення.

Підкуп іноземного посадової особи з метою його спонукання вчинити дії, спрямовані на отримання вигоди було відзначено як прояв транснаціональної корупції. Крім того, угода передбачив відповідальність за участь в процесі відмивання грошей.

Також в Конвенції передбачено: визначення таких понять, як «державна посадова особа», «іноземна державна посадова особа», «посадова особа

міжнародної організації» і т.п .; визнання дачу і отримання хабара в якості кримінально караних діянь [8].

Першим загальнообов'язковим, спеціалізованим документом в області боротьби з корупцією стала Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31 жовтня 2003 року, прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН.

Цілями в даній Конвенції були вказані: розробка заходів, що забезпечують дієвий ефект в сфері попередження корупції; розвиток міжнародного співробітництва в припиненні корупції, вжиття заходів щодо забезпечення повернення активів; пропаганда чесності і непідкупності; забезпечення раціонального використання громадського майна [9].

Контроль за ходом виконання норм Конвенції було покладено на Конференцію держав - учасниць Конвенції.

Серед основних напрямків діяльності даного органу вказати наступні: розробка плану заходів, спрямованих на здійснення положень Конвенції; заслуховування інформації учасниць Конвенції про хід її виконання; установа в разі необхідності, відповідних механізмів для реалізації норм Конвенції [9].

Також Конвенція передбачає можливість притягнення до відповідальності і юридичних осіб. Інститут кримінальної відповідальності юридичної відповідальності на сьогоднішній день впроваджений до законодавства Австралії, Англії, Бельгії, Угорщини, Данії, Ізраїлю, Ірландії, Ісландії, Канади, Нідерландів, КНР, Норвегії, Польщі, Румунії, Словенії, США, Фінляндії, Франції, Швейцарії, а також ряду інших країн [11].

Конвенція не регламентує порядок притягнення до відповідальності держав, які не виконують взяті на себе зобов'язання у сфері протидії корупції.

На підставі вищевикладеного, слід заявити, що в цілому, ООН є центральною ланкою, що забезпечує правові основи для боротьби з корупцією на міжнародній арені. Ще одним позитивним моментом є те, що незважаючи на те, що дана Конвенція не є першою в області протидії корупції, але значимість її

велика в силу її універсальності, тобто на відміну від інших документів у даній сфері дію Конвенції поширюється на майже вся світова спільнота, не обмежуючись окремими регіонами.

Регіональні стандарти протидії та боротьби з корупцією є найбільш ефективними, так як розробляються з метою застосування їх на певній відокремленій території, і відповідно приймаються з урахуванням особливостей регіону.

В якості першого регіону розглянемо Європейський Союз, який, є політичною і економічною організацією, і ставить собі за мету регіональну організацію. Правовою основою служить Маастрихтський договір 1992 року. Намагаючись виробити єдиний підхід до багатьох світових тенденцій, Європейський Союз також не залишив без уваги питання боротьби з корупцією.

Конвенція Європейського Союзу «Про захист фінансових інтересів Європейських Співтовариств» від 26.07.1995 року поряд з визначенням поняття шахрайства в рівній мірі визначає поняття корупції [12].

Виходячи зі змісту Першого Протоколу вищевказаної Конвенції слід заявити, що в даному випадку під корупцією розуміється як недотримання фінансових інтересів Євросоюзу, то виключно у вигляді хабарництва. При цьому інші посадові злочини, що здійснюються європейськими функціонерами, вважаються шахрайством [12].

У Першому Протоколі визначено поняття пасивної корупції. Так, це умисне діяння, що здійснюється чиновником, який прямо або через посередництво третьої особи користується або отримує вигоди, якого б не було роду, для себе самого або третіх осіб, або воно складається в прийнятті обіцянки цієї винагороди за те, щоб виконати чи не виконати, в протиріччя зі своїми посадовими обов'язками, дія на користь цієї особи, яке (дія) завдає шкоди або може принести шкоду фінансовим інтересам Європейського Сообщества [12].

Крім того, в документі міститься визначення поняття активної корупції. Під ним розуміється надання або обіцянка надання будь-якої матеріальної

вигоди чиновнику. Іншими словами, мова йде про дачу хабара. Суб'єктом даного злочину може бути будь-яка особа.

Потім в 1997 році, тобто раніше ніж ООН, Європейський Союз прийняв Конвенцію Ради Європейського Союзу про боротьбу з корупцією, до якої причетні службовці Європейських співтовариств або службовці держав членів Європейського Союзу [13].

Дана Конвенція дає чітке формулювання понять «Службовець», «службовець Товариства», «державний службовець» і т.п., розділяє корупцію на пасивну (коли службовець сам запитує будь-які засоби у громадян) і активну (коли особа надає вигоду будь-якого характеру службовцю). Крім того, в ній передбачено, що держави-члени Європейського Союзу повинні вжити заходів для того, щоб особи, причетні до активної і пасивної корупції, а також особи, що підбурюють до вчинення корупційних злочинів, були притягнуті до відповідальності і понесли справедливе покарання, аж до позбавлення волі.

Стаття 6 Конвенції вимагає від держав вжиття заходів для встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, вчинені керівниками комерційних організацій.

Питання екстрадиції займає в Конвенції окреме місце. Згідно з нормами документа, держави, в національному законодавстві яких не передбачена процедура екстрадиції, зобов'язані вжити заходів щодо встановлення своєї юрисдикції щодо вищезгаданих злочинів. У разі, якщо один з громадян держави Європейського Союзу підозрюється в скоєнні в іншій державі Європейського Союзу злочину вищевказаного характеру, «... і воно не екстрадує зазначеного громадянина до іншої держави-член ЄС виключно на підставі його громадянства, надає справу своїм компетентним органам з метою кримінального переслідування у відповідному випадку » [13].

Найбільш ефективним способом боротьби з корупцією є боротьба з відмиванням доходів. Виходячи з цього, в рамках Європейського Союзу був підписаний Другий Протокол до Конвенції Євросоюзу «Про захист фінансових

інтересів Співтовариства». Даний Протокол встановив кримінальну відповідальність лише за відмивання тих доходів, які отримані від шахрайства і корупції [13].

Норми вищевказаних документів часто дублюються з нормами Конвенцій, прийнятих в рамках Ради Європи. Наприклад, Страгбурская Конвенція Ради Європи 1990 «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» також передбачає заходи по боротьбі з відмиванням доходів [14].

В даний час в рамках Ради Європи було прийнято понад 200 конвенцій в різних областях. Питання боротьби з корупцією також був предметом обговорень в Раді Європи і в 1999 році була прийнята Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію [15].

Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію зобов'язує держави надавати захист наступним категорія осіб: особи, які повідомили про кримінальні правопорушення, встановлених в Конвенції, або іншим чином співпрацюють з органами, що здійснюють розслідування і розгляд; свідки, що дають показання стосовно цих правопорушень.

Особливу увагу в Конвенції приділено заходам, спрямованим на збір доказів і конфіскацію незаконно отриманих доходів.

Так, від сторін вимагається прийняття спеціальних методів розслідування. Крім того, суди або інші компетентні органи були уповноважені «віддавати розпорядження про подання банківської, фінансової або комерційної інформації» [15].

Також Конвенція закріплює, що сторони повинні надавати один одному взаємну допомогу негайну обробку запитів. У наданні взаємної правової допомоги може бути відмовлено, якщо сторони вважають, що виконання запиту про надання такої допомоги може завдати шкоди національним інтересам, національному суверенітету, національній безпеці або публічному порядку.

Однак банківська таємниця не може служити підставою для відмови у співпраці [16].

Норми вищевказаного документа також зобов'язують сторони закріпити в своєму національному законодавстві норми, що передбачають, що особи, які зазнали збитків від корупції, мали право подати позов для отримання повного відшкодування збитку. Контроль за виконанням норм Конвенції покладено на ГРЕКО [16].

Ще однією не менш значущим документом є підписана Конвенція про створення Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), що вступила в дію 30 вересня 1961 року після її ратифікації всіма державами-учасниками.

Основною метою даної організації є підтримка держав-членів ОЕСР і підвищення їх частки в загальносвітовому економічному зростанні і розвитку, викорінення бідності в країнах, які не є членами Організації.

З огляду на, що економічний розвиток нерозривно пов'язане з питаннями боротьби з корупцією, в рамках ОЕСР в 1997 була прийнята Конвенція по боротьбі з підкупом посадових осіб іноземних держав при укладенні міжнародних комерційних угод [17].

Дана Конвенція не регламентує заходи по боротьбі з корупцією в цілому, а охоплює лише частину, тобто регулює питання, пов'язані виключно з підкупом іноземних посадових осіб. Документ містить в собі визначення понять, передбачає відповідальність фізичних і юридичних осіб за підкуп іноземних посадових осіб [18].

Також передбачено, що в державі, де не передбачена кримінальна відповідальність юридичних осіб, повинні бути закріплені некримінальним санкції. У Конвенції не враховані питання корупції приватних осіб, а укази лише заходи проти активної корупції посадових осіб іноземних держав. На думку вчених, дана практика є однобоким, недалекоглядним, залежним від дій, що вживаються на «стороні попиту» [10].

Також в Конвенція передбачає надання взаємної правової допомоги, зазначено, що в національному законодавстві підкуп іноземного посадової особи повинен бути віднесений до категорії злочинів, за якими здійснюється екстрадиція.

Крім того, для моніторингу виконання норм Конвенції передбачено створення робочої групи ОЕСР по боротьбі з підкупом іноземних посадових осіб при здійсненні міжнародних комерційних угод.

Наступною регіональної конвенції, яка розглядає боротьбу з корупцією є Міжамериканська регіональна конвенція по боротьбі з корупцією. Однак, що примітно, даний документ був розроблений Економічною і соціальною радою Організації Об'єднаних Націй, а приводом для цього послужила Резолюція 50/106 Генеральної Асамблеї ООН.

Цілями Межамериканської конвенції проти корупції 1996 року є: розвиток механізмів, необхідних для запобігання, виявлення, покарання та викорінення корупції; полегшення співпраці серед Сторін для забезпечення ефективності заходів і дій щодо запобігання, виявлення, покарання та викорінення корупції при виконанні службових державних обов'язків або дій, безпосередньо пов'язаних з такого роду діяльністю [19].

Також від сторін вимагається розгляд як злочину такі дії: неправомірне використання чиновників будь-якого виду секретної або конфіденційної інформації, яку він отримав під час виконання своїх службових обов'язків; неправомірне використання будь-якого виду майна, належить Державі, фірмі чи установі, в яких Держава має свою частку власності і до якого дана посадова особа має доступ в силу службового становища; будь-яка дія або бездіяльність будь-якої людини, який особисто через третю сторону або як посередник прагне отримати таке рішення від органу державної влади, за допомогою якого він незаконно отримує для себе або для іншої особи будь-яку вигоду або дохід незалежно від того, шкодить чи ні така дія або бездіяльність державної власності; використання в особистих цілях чиновником державного майна,

отриманого в силу службового становища з метою управління збереження або з інших причин.

Стаття 12 закріплює, що для застосування даної Конвенції необов'язково наявність в актах корупції шкоди для державної власності.

Конвенція передбачає і надання взаємної допомоги органами держав-учасниць Конвенції в розслідуванні та судовому переслідуванні корупційних дій, а також в розшуку і накладення арешту на отримані доходи [19].

Таким чином, розглянуті міжнародно-правові акти, пропонують широкий перелік різних принципів, методів і засобів, використовуючи які держави можуть прийти до високих результатів в боротьбі з корупцією, яка є міжнародною проблемою і становить серйозну загрозу основним принципам і цінностям міжнародної спільноти, яка підриває віру громадян у демократію, руйнуючи правління закону, порушуючи права людини, перешкоджаючи соціально-економічному розвитку країн.

1.2. Система міжнародних організацій та органів в сфері боротьби з корупцією

У комплексі правових антикорупційних засобів на міжнародному рівні особливого значення мають ті, які орієнтовані на забезпечення глобальної ефективності протидії транснаціональній корупції, на досягнення такої якості запобігання і припинення найнебезпечніших для окремих держав і міжнародного співтовариства діянь, при якому були б гарантовані міжнародні стандарти кваліфікації корупційних правопорушень, уніфіковані юрисдикційні параметри, невідворотність переслідування і покарання правопорушників, а також справедливе відшкодування збитків потерпілим суб'єктам.

До таких міжнародно-правових засобів відносяться універсальні (єдині для всіх або більшості держав) договори, що визначають загальновизнані стандарти, а також узгоджені з ними регіональні та двосторонні договори.

Велику роль в уніфікації загальних підходів національного законодавства різних держав в боротьбі з корупцією відіграють міжнародні організації системи ООН, Рада Європи, Світовий банк та інші міжнародні організації.

Серед антикорупційних механізмів важливу роль відіграють ті, які спрямовані на протидію корупції на глобальному рівні. На сьогоднішній день таке завдання може вирішити тільки ООН, так як дана організація включає в себе все світове співтовариство.

Боротьба з корупцією на сьогоднішній день є чи не найактуальнішим завданням на глобальному рівні в рамках ООН [20].

В рамках Глобальної програми ООН надається допомога країнам у виявленні, попередженні і припиненні корупції. Згідно з програмою, мета будь-якої національної програми полягає в тому, щоб, по-перше, підвищити ризик і витрати корумпованості; по-друге, створити таку атмосферу невідкупності, яка змінила б правила гри і поведінку її учасників; по-третє, забезпечити, в кінцевому рахунку, дотримання законності. Зокрема, в рамках програми розробляються механізми, які сприятимуть більшій прозорості та звітності в області державних закупівель та міжнародних комерційних угод. Крім того, для осіб, відповідальних за розробку політики для суддів, прокурорів, працівників правоохоронних і фінансових органів організовується навчання [21].

Прийнята на третій сесії Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції резолюція заклало основу для створення механізму огляду.

Генеральна Асамблея ООН на своїй шістдесят четвертій сесії прийняла резолюцію 64/237 «Попередження корупції та перекладу активів незаконного походження, боротьба з цими явищами та повернення таких активів, зокрема, в країни походження, відповідно до Конвенції ООН проти корупції», яка закликає до «оперативному і ефективному впровадженню механізму з проведення огляду ходу здійснення Конвенції усіма державами-учасниками ... підтримати діяльність міждержавної робочої групи щодо попередження корупції та

повернення активів» [22]. При виконанні вимог цієї резолюції істотну роль зіграв Міжнародний центр по поверненню активів.

Уповноваженим органом з контролю за дотриманням Конвенції ООН проти корупції виступає така структурна одиниця ООН як Управління ООН з наркотиків і злочинності (ЮНОДК) (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC), яке сприяє державам шляхом надання відповідної інформації та технічної допомоги при боротьбі з корупцією.

ЮНОДК акцентує увагу на наступні елементи, встановлені в Конвенції: профілактика; криміналізація і правоохоронна діяльність; міжнародне співробітництво, повернення активів.

В якості завдань в області боротьби з корупцією ЮНОДК висуває наступне: сприяння державам у справі попередження, розслідування і кримінального переслідування корупції шляхом прийняття та забезпечення виконання законів, правових норм та антикорупційної політики; створення спеціальних установ [23].

Говорячи про діяльність ЮНОДК, перш за все, слід відзначити розроблені за допомогою Управління документи. Так, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та три протоколи до неї [24], а також Конвенції ООН проти корупції були розроблені за безпосередньої участі ЮНОДК. Більш того, Управління сприяє їх ратифікації, надає державам допомогу при виконанні норм вищевказаних документів [25].

Ще одним завданням ЮНОДК є надання допомоги щодо застосування стандартів і норм ООН в галузі попередження злочинності і кримінального судочинства. Багато держав при формуванні національного законодавства, а також політичних заходів вдавалися до даних стандартів [26].

Також зусиллями ЮНОДК видається Технічне керівництво до Конвенції ООН проти корупції та випускається «Політика і заходи боротьби з корупцією найбільших 500 світових компаній». Доповідь показує проведений аналіз діяльності компаній щодо дотримання передбаченого в Глобальному договорі

ООН принципу, що стосується боротьби з корупцією, відповідно до якого ділові кола повинні боротися з усіма проявами корупції, включаючи здирицтво і хабарництво [27].

Крім того, ЮНОДК вносить вклад в роботу Групи держав Ради Європи по боротьбі з корупцією та Мережі з питань управління, що діє під егідою Організації економічного співробітництва і розвитку. ЮНОДК спільно з урядом Австрії та Європейським бюро по боротьбі з шахрайством заснувало Міжнародну антикорупційну академію [28].

Основоположним документом даної організації є Угода про заснування Міжнародної антикорупційної академії. Згідно зі статтею II Угоди, метою Академії є сприяння «ефективному і дієвому попередженню корупції та боротьби з нею» [29].

Дана мета реалізується шляхом: забезпечення антикорупційної освіти і професійної підготовки; проведення і сприяння проведенню досліджень з усіх аспектів корупції; забезпечення інших відповідних форм технічної допомоги в боротьбі з корупцією; поглиблення міжнародного співробітництва та взаємодії в боротьбі з корупцією [30].

Таким чином, ЮНОДК веде активну діяльність в питаннях боротьби з корупцією і вносить істотний внесок по впровадженню передового досвіду в національні механізми.

Група держав проти корупції (ГРЕКО) є міжнародною організацією, заснованою Радою Європи, покликаної здійснювати моніторинг за відповідністю законодавства та правозастосовчої практики держав-учасників антикорупційним стандартам, встановленим Радою Європи. ГРЕКО була заснована Радою Європи 1 травня 1999 року [15].

Основною метою ГРЕКО є сприяння державам-членам у антикорупційних заходах шляхом вивчення існуючих в національних антикорупційних механізмах недоліків. При цьому ГРЕКО керується Конвенцією Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, Конвенцією Ради Європи про

цивільно-правової відповідальності за корупцію, а також 22 Керівними принципами по боротьбі з корупцією Ради Європи і власною практикою [33].

Статут ГРЕКО передбачає, що держава, що підписала і ратифікувала одну з вищезгаданих конвенцій Ради Європи стає членом ГРЕКО і бере на себе зобов'язання проходити процедури оцінки ГРЕКО. Діяльність ГРЕКО в боротьбі з корупцією на сьогоднішній день є дуже результативною. З цієї причини слід розглянути порядок функціонування механізму оцінки ГРЕКО.

Механізм оцінки ГРЕКО складається з двох окремих стадій: на першій проводиться загальний аналіз з метою виявлення наявних недоліків і розробка рекомендацій по вдосконаленню законодавства, інститутів і правозастосовчої практики, а на другий оцінюються заходи, спрямовані для виконання запропонованих рекомендацій.

Проведення оцінки можна розділити на наступні кроки: призначення ГРЕКО команди експертів (evaluation team); перевірка командою дотримання державою антикорупційних стандартів на підставі письмових відповідей, а також інформації, яку експерти отримують в ході візиту в країну безпосередньо від представників органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства; узагальнення даних і подання експертами представлення проекту попереднього звіту (preliminary draft evaluation report); напрям проекту державі з тим, щоб воно мало можливість висловлювати свої зауваження та коментарі до доповіді; обговорення проекту попереднього звіту на пленарному засіданні і голосування; формулювання обов'язкових і факультативні рекомендації щодо вдосконалення законодавства і правозастосовчої практики.

Обов'язкові рекомендації повинні бути реалізовані державою протягом 18 місяців. Для забезпечення виконання висунутих рекомендацій існує встановлена процедура. Так, після закінчення певного 18-місячного терміну держава повинна направити ГРЕКО звіт про стан справ (situation report).

Даний документ повинен містити інформацію про: виконання рекомендаціях; частковий виконаних рекомендаціях; невиконаних рекомендацій [34].

У структурі Ради Європи діє Департамент з протидії злочинам, в підрозділом якого є відділ з питань співробітництва в сфері боротьби з економічними злочинами. Саме цей відділ уповноважений втілювати в життя антикорупційні програми. Так, за час свого існування, відділ реалізував наступні проекти: 2008-2013 Проект по боротьбі з корупцією в Албанії (РАСА); -2008-2010 Підтримка антикорупційної стратегії в Грузії (GERAC); 2006-2010 Підтримка сумлінному управлінню: проект по боротьбі з корупцією в Україні (URAC); 2007-2009 Підтримка антикорупційної стратегії в Азербайджані (AZRAC); 2007-2009 Проект з етики запобігання корупції в Туреччині (TYEC) [35].

Європейський Союз є організацією політичної влади, повноваження якої зі часом все більше збільшуються. Інститути ЄС видають загальнообов'язкові нормативні акти; встановлюють права і обов'язки безпосередньо для громадян і юридичних осіб; дають індивідуальні приписи; накладають штрафи проти держав-членів і приватних осіб. До компетенції ЄС також перейшли ключові питання грошової політики, включаючи грошову емісію.

Європейський Союз, також виробив свої стандарти, що акцентують увагу на боротьбу з корупцією з точки зору суто економічних інтересів, має ряд механізмів, спрямованих на боротьбу з корупцією в фінансовій сфері. Колосальний за нинішніми мірками обсяг коштів вимагає належного контролю за раціональним використанням відповідно до затвердженої програми, так як при його неправильному використанні завдається шкода всьому європейському співтовариству.

Для захисту бюджетних коштів, в рамках Європейської комісії було засновано Європейське бюро по боротьбі з шахрайством (ОЛАФ). Бюро було

організовано на підставі Рішення Комісії про заснування Європейського бюро по боротьбі з шахрайством в 1999 році [36].

Виходячи зі своїх цілей, ОЛАФ діє в наступних напрямках: захищати фінансові інтереси Європейського союзу шляхом досліджень в області шахрайства, корупцію і будь-який інший незаконної діяльності; виявляє і вивчає серйозні питання, пов'язані із звільненням від обов'язків службовців та інших осіб Європейського союзу, які могли привести до дисциплінарних або кримінальних справам; виявляється сприяння органам Європейського союзу, головним чином Європейської комісії в питаннях розвитку та впровадженні законодавства в сфері боротьби з шахрайством.

ОЛАФ володіє бюджетної та адміністративної незалежністю ОЛАФ здійснює два види розслідувань: внутрішнє розслідування (в будь-якій європейській установі або в іншому органі, який фінансується з бюджету Європейського Союзу); зовнішнє розслідування (на національному рівні, всюди, де бюджет Європейського Союзу перебуває під загрозою), при зовнішньої розслідуванні ОЛАФ здійснює перевірки на місці і тісній співпраці з компетентними органами держави.

Відомості про наявність факту шахрайства, що загрожує бюджету Європейського Союзу, ОЛАФ отримує з широкого спектру джерел. Однак, в основному, інформація направляється відповідальними за фонди в установах Європейського Союзу або держави особами.

Відомості про наявність факту шахрайства, що загрожує бюджету Європейського Союзу, ОЛАФ отримує з широкого спектру джерел. Однак, в основному, інформація направляється відповідальними за фонди в установах Європейського Союзу або держави особами.

Також ОЛАФ займається виробленням правових заходів боротьби з корупцією, до яких відносяться: уніфіцірованное на міжнародному рівні і гармонізоване в європейському праві юридичне визначення «корупції»; розробка Кодексу антикорупційного поведінки і Зводу типових фінансових контрактів, що

забезпечують прозорість фінансових операцій і можливість виявлення відправника і одержувача фінансових коштів; встановлення в кримінальному законодавстві держав Європейського Союзу повного переліку фінансових злочинів відповідно до Конвенції ООН проти корупції; встановлення державами Європейського Союзу, відповідно до основоположних принципів європейського права і своєї правової системи, належних заходів для сприяння прозорості й звітності в управлінні державними фінансами; прозорість затвердження бюджету ЄС і національних бюджетів держав-членів ЄС; своєчасне подання звітів про прибутки та видатки; розвиток системи стандартів бухгалтерського обліку й аудиту й пов'язаного з цим наглядом; ефективні і дієві системи управління бюджетними ризиками і внутрішній бюджетний контроль; реформу законодавчого процесу, орієнтація на виявлення та усунення в законопроектах і діючих нормах законодавства країн ЄС положень, що сприяють корупції, запровадження посади Європейського прокурора; співпраця ЄС з міжнародними організаціями, такими як Комітет ООН з Координації дій держав-членів ООН в реалізації положень Конвенції ООН проти корупції; Міжнародна асоціація державних антикорупційних органів (ІААСА), Група експертів Інтерполу з протидії корупції (ІГЕС). Міжнародна група координації антикорупційної діяльності (ІГАС); Міжнародна антикорупційна академія.

Крім того, серед основних видів боротьби ОЛАФ з корупцією слід зазначити надання сприяння митним органам держав членів Європейського Союзу при виявленні комерційних операцій, які позбавляють європейський бюджет доходу [37].

До середини дев'яностих років Світовий Банк не мав можливості надавати допомогу в боротьбі з корупцією, оскільки вона вважалася проблемою чисто внутрішньополітичної. Більш того, до середини дев'яностих років діяли правила, що обмежують вживання самого слова «корупція» (замість нього використовувалися різні евфемізми). Однак після того як Президентом Світового Банку став Джеймс Вульфенсон, і з'явилися нові дані, які свідчать про те,

наскільки серйозно корупція перешкоджає розвитку, ситуація змінилася, і починаючи з 1997 року, Всесвітній Банк відіграє значну роль в даній області [38].

У березні 2007 року Радою директорів була одноголосно схвалено Стратегію групи організацій Світового банку, яка спрямована на розширення масштабів сприяння країнам клієнтам у вдосконаленні державного управління та боротьби з корупцією. У грудні 2007 року був оприлюднений план реалізації Стратегії та створено Раду з питань вдосконалення державного управління та боротьби з корупцією.

Стратегія закликає до дій за чотирма найважливіших напрямках: підтримка належного управління та боротьби з корупцією на рівні країн, попередження корупції в проектах, що фінансуються Банком, посилення ролі приватного сектора в заходах щодо вдосконалення управління та боротьби з корупцією, здійснюваних в державному секторі, а також підтримка глобальних зусиль по скороченню масштабів корупції. У глобальному масштабі Банк є провідним донором, що надає підтримку підвищенню ефективності управління державним сектором.

У 2001 році в складі Світового банку був створений Департамент по боротьбі з корупцією, шахрайством і корпоративними порушеннями (ІНТ) в якості незалежного слідчого підрозділу. Цей департамент проводить розслідування за звинуваченнями в шахрайстві і корупції в рамках фінансованих Банком проектів.

Головним завданням Департаменту по боротьбі з корупцією, шахрайством і корпоративними порушеннями є розслідування повідомлень про шахрайство і корупцію в рамках проектів Банку, а також повідомлень про неетичну поведінку співробітників, в тому числі про випадки шахрайства і корупції з їхнього боку, але не обмежуючись тільки цим. Одже, Світовий Банк, приділяючи значну увагу проблемі корупції і базуючись на власних дослідженнях, заявив про необхідність

розглядати корупцію як «симптом фундаментальних проблем держави», а не як основний або єдиний фактор, що визначає «хвороби суспільства» [38].

Таким чином, крім існуючої міжнародно нормативно-правової бази, відповідне місце у боротьбі з корупцією займає механізм антикорупційної боротьби в рамках спеціалізованих міжнародних організацій. Правове співробітництво держав в такій формі дозволяє знаходити прийнятні для всіх шляхи вирішення назрілих проблем шляхом проведення конференцій, обміну досвідом та інших форм правового співробітництва.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

2.1. Міжнародні акти у сфері боротьби з корупцією, ратифіковані Україною

Аналізуючи універсальну міжнародно-правову систему викорінення корупції потрібно зазначити, що вихідні положення в даному напрямі відображені в Конвенції Організації Об'єднаних Націй “Проти транснаціональної організованої злочинності”, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 2000 р. та ратифікована нашою державою (із застереженнями) в 2004 р. Так, ст. 8 і 9 вказаної Конвенції спрямовані на забезпечення криміналізації діянь, що мають ознаки корупції, а також окреслення системи заходів, необхідних для боротьби із зазначеним ганебним злочином.

Водночас, згідно з вимогами Конвенції на держави покладається обов'язок вживати законодавчі, адміністративні або інші ефективні заходи для сприяння добросовісності, а також для попередження і виявлення корупції серед публічних посадових осіб і покарання за неї. Зокрема, серед вказаних заходів передбачено забезпечення ефективних дій компетентних державних органів у сфері попередження і виявлення корупції за рахунок надання таким органам достатньої незалежності, для недопущення неправомірного впливу на їх діяльність [7].

Також, необхідно зазначити, що одним із центральних міжнародно-правових актів універсального рівня щодо боротьби з корупцією є Конвенція Організації Об'єднаних Націй “Проти корупції”, що була підписана від імені України в 2003 р. у Мексиці у м. Меріда та ратифікована нашою державою в 2006 р. Відтак, на Україну було покладено імперативні міжнародно-правові

зобов'язання, викладені у Конвенції, а саме: зобов'язання в частині політики і практики запобігання корупції передбачають необхідність здійснення різнопланових внутрішньодержавних заходів.

Потрібно зазначити, що окрема увага в досліджуваній Конвенції приділяється необхідності криміналізації державами таких діянь: підкуп національних державних посадових осіб; підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій, а також розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою [9].

Суттєвого значення для розвитку системи міжнародного співробітництва по боротьбі зі злочинністю, незважаючи на факультативний характер своїх приписів, відіграє Декларація, прийнята на одинадцятому Конгресі ООН, присвяченому кримінальному судочинству та попередженню злочинності, що відбувся 18–25 квітня 2005 р. Окремі положення цієї Декларації присвячені викоріненню корупції. Так, згідно з п. 24 Декларації правопорядок в державі, а також належне управління публічним майном та публічними справами, визнається надважливим для попередження та подолання корупції. Крім цього, згідно з Декларацією з метою викорінення корупції поряд з ефективними заходами щодо розслідування та кримінального переслідування, необхідним є заохочення культури непідкупності, чесності та підзвітності як в публічному так і приватному секторі [20]. Зазначені положення Декларації майже повністю кореспондують вимоги Конвенції ООН “Проти корупції” та уточнюють їх.

Досліджуючи сучасну систему заходів, що вживаються світовою спільнотою для викорінення корупції на універсальному рівні, необхідно зазначити, що у травні 2016 р. у Лондоні за ініціативою прем'єр-міністра Великобританії Девіда Кемерона відбувся перший Глобальний антикорупційний Саміт. В роботі Саміту взяли участь представники понад сорока держав світу. Головою делегації від імені нашої держави виступив Міністр юстиції України П. Д. Петренко. В рамках Саміту делегатами держав-учасниць за участю

Виконавчого директора Міжнародного валютного фонду, президента Всесвітнього банку та президента міжнародної організації по боротьбі з корупцією Transparency International було обговорено ключові проблеми щодо протидії корупції на загальносвітовому рівні [61].

Серед найважливіших актів Ради Європи у сфері боротьби з корупцією вирізняють Конвенцію про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. та Додатковий протокол до неї 2003 р. і Конвенцію про цивільно-правову відповідальність за корупцію 1999 р. Дані міжнародні акти Україною було ратифіковано у 2006 р.

Загального визначення терміна “корупція” в Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. не надано, звідки випливає, що поняття “корупція” для цілей даного документа розглядається, виходячи з внутрішнього законодавства держав-учасниць.

Конвенція відносить до корупції і вимагає криміналізації за такі злочинні діяння, як активний (ст. 2) та пасивний (ст. 3) підкуп національних державних посадових осіб, підкуп членів національних зборів (ст. 4), підкуп іноземних державних посадових осіб (ст. 5), підкуп членів іноземних державних зборів (ст. 6), активний (ст. 7) та пасивний (ст. 8) підкуп у приватному секторі, підкуп посадових осіб міжнародних організацій (ст. 9), підкуп членів міжнародних парламентських зборів (ст. 10), підкуп суддів та посадових осіб міжнародних судів (ст. 11), використання службового становища в корисливих цілях (ст. 12), відмивання доходів від злочинів, пов’язаних з корупцією (ст. 13), злочини щодо операцій з рахунками (ст. 14), співучасть (ст. 15). Потрібно додати, що Конвенцією надана можливість договірній державі зробити застереження про невизнання чи часткове невизнання кримінальними правопорушеннями дії, згадані у ст. 4, 6–8, 10 та 12, або правопорушення, що пов’язані з одержанням хабара та визначені у ст. 5 [33].

Як і Конвенцією ООН 2003 р., даним документом передбачена відповідальність юридичних осіб (ст. 18).

Контроль за виконанням Конвенції покладено на Групу держав проти корупції (GRECO). Процедури оцінки, яка проводиться ГРЕКО, викладені у Статуті організації.

Даним документом також передбачено зобов'язання для держав-підписантів якнайшвидшого співробітництва між собою згідно з положеннями відповідних міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, досягнутих на основі однакового законодавства чи законодавчої взаємності. Якщо сторони не є учасниками міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, Конвенцією передбачено відповідний механізм співробітництва для розслідування та переслідування кримінальних злочинів, зазначених у Конвенції. Для цього в документі прописані загальні умови взаємної допомоги, екстрадиції, надання інформації за взаємною ініціативою, визначення центрального органу (органів), відповідальних за подання запитів, надання відповідей на запити, виконання таких запитів.

Додатковий протокол 2003 р. до Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. (передбачає криміналізацію дачі та отримання хабара арбітрами (третейськими суддями) та хабарництво присяжних засідателів [4].

Конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію 1999 р. спрямована на забезпечення надання можливості захищати свої права та інтереси особам, які постраждали в результаті корупційних дій, включаючи можливість отримання компенсації.

У документі надано загальне поняття терміна “корупція”, однак таке визначення використовується тільки для цілей даної Конвенції. Згідно з цією Конвенцією на договірні держави покладено обов'язок передбачити: а) у внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду (матеріальні збитки, втрачену вигоду та

нематеріальну шкоду); б) належні процедури отримання компенсації від держави чи, у випадку недержавних установ, від керівних органів таких установ; в) ефективні процедури збору доказів під час цивільного провадження у справі; ефективно співробітничати в питаннях, які стосуються цивільного провадження у справах про корупцію. Також країни повинні передбачити у внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам.

Конвенція встановлює, що мінімальний строк позовної давності для компенсації завданої корупційними діями шкоди становить 2 роки від дня, коли особа, якій було заподіяно шкоду, дізналася чи обґрунтовано могла знати про заподіяння шкоди або про здійснення корупційної дії та про особистість винної особи. Однак суд не розглядає позов після закінчення позовного строку тривалістю не менше 10 років від дня здійснення корупційної дії [16].

Серед документів ЄС в даній сфері виділяють Конвенцію про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств 1995 р. і Додатковий протокол № 1 до неї, Конвенція про боротьбу з корупцією, до якої причетні службовці Європейських співтовариств або службовці держав – членів ЄС 1997 р., Рамкове рішення про боротьбу з корупцією в приватному секторі 2002 р.

У Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств 1995 р. корупція розуміється як хабарництво (в контексті посадового зловживання) [28].

Протокол № 1 (96/C313/0127 1997 р.) визначає поняття кримінально карної корупції та підстави відповідальності за корупцію, а також передбачає гармонізовані санкції за цей злочин. Ст. 2 дає визначення двом різновидам корупції: пасивної та активної. Суб'єктами корупції визначено посадових осіб, які перебувають на службі Європейських співтовариств (нині Європейського Союзу) чи в державах-членах (маються на увазі національні службовці держав-

членів, які приймають участь у розподілі коштів ЄС). Члени інститутів ЄС не є посадовими особами, але також визнаються суб'єктами корупції (в цьому випадку вони прирівнюються до посадових осіб відповідних органів влади держав-членів).

За загальним правилом справи про корупцію підлягають розгляду за місцем скоєння злочину, а держави – члени ЄС можуть розповсюджувати дію національного кримінального законодавства на акти корупції своїх громадян, скоєні на території ЄС [28].

Коло дії Конвенції про боротьбу з корупцією, до якої причетні службовці Європейських співтовариств або службовці держав – членів ЄС 1997 р. ширше за коло дії Протоколу № 1 Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств 1995 р. Вона включила в поняття європейської корупції ті діяння, які спричиняють шкоду не тільки фінансовим інтересам Співтовариств (нині Союзу).

Рамкове рішення про боротьбу з корупцією в приватному секторі 2002/246, прийняте для приведення у відповідність один з одним правових та адміністративних приписів держав учасниць ЄС, розкриває поняття активної та пасивної корупції в приватному секторі.

Згідно з цим Рамковим рішенням держави члени ЄС зобов'язані прийняти необхідні заходи: 1) для криміналізації активної та пасивної корупції в приватному секторі, а також підбурювання до цих дій; 2) щоб такі злочини підлягали кримінально-правовим санкціям стосовно фізичних осіб (максимальне покарання — тюремне ув'язнення з найменшою верхньою межею від 1 до 3 років) та юридичних осіб (кримінальні та адміністративні штрафи тощо).

Рамкове рішення залишає за державами – членами ЄС можливість певних відхилень від його положень у сфері встановлення юрисдикції держави щодо корупційних діянь в приватному секторі [62].

Враховуючи вище викладене, можна констатувати, що у Європі питання регіонального регулювання боротьби з корупцією розглядається крізь призму

“мінімальної гармонізації” національних законодавств. Зазначене сприяє формуванню однакової кримінальної політики в даній сфері в державах-членах, однак сучасні реалії вимагають більш злагоджених дій, що, в свою чергу, потребує прийняття нових багатосторонніх міжнародно-правових актів, які б оптимізували співробітництво у сфері викорінення корупції.

2.2. Зміст міжнародних зобов'язань України у сфері боротьби з корупцією

У сфері боротьби з корупцією Україна співпрацює з рядом міжнародних організацій, насамперед із Радою Європи й структурами Організації Об'єднаних Націй, зокрема Управлінням ООН із наркотиків і злочинності, на яке нині покладені функції Секретаріату Конвенції ООН проти корупції. Україна приєдналася до Конвенції ООН проти корупції 12 грудня 2003 р.

Приєднавшись до ГРЕКО, Україна зобов'язалась брати участь у процесі взаємної оцінки в рамках Групи. У травні 2009 р. на пленарному засіданні ГРЕКО затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації. Ці рекомендації надано Україні за результатами першого й другого раундів оцінки. Зазначені раунди оцінки були присвячені діяльності спеціалізованих органів, які займаються запобіганням корупції, питанням імунітету посадових осіб щодо кримінального переслідування, а також питанням виявлення, вилучення та конфіскації доходів та іншого майна, отриманих внаслідок корупції, попередження корупції в системі держаного управління, відповідальності юридичних осіб за корупційні злочини.

Нині триває Третій раунд оцінювання України. У його рамках у квітні 2011 р. відбувся візит експертів ГРЕКО до України, в ході якого вивчалася ситуація стосовно імплементації в українське законодавство

положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Додаткового протоколу до неї, а також рекомендацій Ради Європи щодо фінансування політичних партій. Заслуховування та затвердження звіту за результатами зазначеного оцінювання заплановано під час пленарної сесії ГРЕКО в жовтні 2011 р. [39]

Аналогічний механізм взаємної оцінки використовується для контролю за дотриманням та імплементацією положень Конвенції ООН проти корупції. Відповідно до графіка проведення оцінювання, Україна є однією з перших країн, щодо якої проводиться оцінка стану імплементації згаданої Конвенції ООН.

Крім того, Україна бере участь у зовнішньополітичній ініціативі держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) «Східне партнерство», яку було започатковано у 2009 р. задля зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС та яка є продовженням східного напрямку наявної Європейської політики сусідства.

Ведучи мову про напрями взаємодії у досліджуваній сфері, зауважимо, що, наприклад, згідно з п. п. “с-f” ст. 48 Конвенції ООН проти корупції Держави-учасниці тісно співпрацюють одна з одною, діючи відповідно до своїх внутрішніх правових та адміністративних систем, з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів для боротьби зі злочинами, визначеними цією Конвенцією. Держави-учасниці, зокрема, вживають ефективних заходів, спрямованих на: надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування; обмін, у відповідних випадках, з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби й методи, що застосовуються для вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією, у тому числі, використання підроблених посвідчень особи, фальшивих, змінених або підроблених документів та інших засобів для приховання діяльності; сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами та службами й заохочення обміну

співробітниками та іншими експертами, у тому числі, за умови укладання заінтересованими Державами-учасницями двосторонніх договорів або досягнення домовленостей, відрядження співробітників зі зв'язків; обмін інформацією та координація адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках з метою своєчасного виявлення злочинів, визначених цією Конвенцією [39].

Відповідно до ч. 1 ст. 32 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Крім того, наприклад, пунктом 2 наказу № 8 визначено, що головними напрямками взаємодії органів прокуратури України із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями є: виконання у межах компетенції прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами про надання правової допомоги у кримінальних справах, зокрема щодо виконання процесуальних дій при розслідуванні кримінальних справ, видачі осіб (екстрадиції), передачі кримінального переслідування та з інших передбачених такими договорами питань; проведення заходів міжнародного співробітництва; зустрічей, переговорів, конференцій та семінарів, реалізацію проектів і програм співпраці з метою удосконалення механізмів та процедур надання правової допомоги й обміну досвідом, встановлення та розвиток контактів з компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями; удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод, які стосуються компетенції прокуратури, та участі у підготовці міжнародних договорів України у галузі правової допомоги у кримінальних справах, а також чинного законодавства з цих питань.

Таким чином, основними напрямками міжнародної взаємодії у сфері запобігання і протидії корупції є: практичний (наприклад, надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування, виконання процесуальних дій тощо); інформаційний-освітній (наприклад, надання відповідним органам іноземних держав та одержання від них інформації з питань запобігання і протидії корупції, обмін співробітниками компетентних установ тощо); нормотворчий (наприклад, удосконалення договірної бази співробітництва шляхом укладання міжвідомчих угод відповідних відомств та участі у підготовці міжнародних договорів України) [39].

На виконання рекомендацій Європейської комісії щодо удосконалення процедури конфіскації майна ухвалено Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18 лютого 2016 р. [40].

Однією з найважливіших проблем антикорупційної політики України є її несистемність і відсутність методологічної бази.

З початку 2018 р. в Україні відсутня Антикорупційна стратегія – комплексний документ загальнодержавного рівня, який визначає заходи із запобігання та протидії корупції. Без цього антикорупційні заходи були здебільшого несистемними й нескоординованими. Проект Антикорупційної стратегії, підготовлений Національним агентством із питань запобігання корупції, був розкритикований громадськістю, отримав значну кількість зауважень від національних і міжнародних експертів, а профільний парламентський комітет рекомендував Верховній Раді України відхилити його.

Відповідно до статті 5 Конвенції ООН проти корупції кожна держава-учасниця розробляє і здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції. Ця політика має сприяти участі суспільства і відображати принципи правопорядку, належного управління державними справами й майном, чесності й непідкупності, прозорості та відповідальності.

Основні заходи щодо запобігання корупції включають:

- Формування скоординованої політики, а саме — встановлення й заохочення ефективних практик для запобігання і протидії корупції, які періодично переглядаються.
- Створення органу або органів із запобігання корупції, які формують та імплементують таку політику.
- Формування доброчесної публічної служби — це включає прозорі конкурси, достатнє фінансове забезпечення, фокусування на таких критеріях, як бездоганність роботи, справедливість і здібності.
- Етичні стандарти поведінки на державній службі, а саме — заохочення непідкупності, чесності та відповідальності серед держслужбовців, створення визначених стандартів поведінки.
- Прозорі державні закупівлі й управління фінансами, а це — публічне поширення інформації про закупівельні процедури, зрозумілі та прозорі критерії участі та відбору, ефективні механізми контролю.
- Державну звітність, що дозволяє суспільству отримувати інформацію про механізм прийняття рішень у державі, спрощення адміністративних процедур, публікацію інформації про корупційні ризики в держсекторі.
- Незалежність судових органів та органів прокуратури, що передбачає забезпечення незалежності, зміцнення чесності та непідкупності, запобігання корупції в середині органів.
- Доброчесність приватного сектору, що виражається в співпраці бізнесу та правоохоронних органів, розробці стандартів доброчесності для

бізнесу, запобіганні конфлікту інтересів у випадку колишніх держслужбовців, які приходять у бізнес.

- Участь суспільства, а саме — посилення прозорості та залучення громадян у процес прийняття рішень, доступ до інформації, формування атмосфери несприйняття корупції, повага, заохочення та захист свободи пошуку й поширення інформації про корупцію.

- Запобігання відмиванню коштів — регулювання та моніторинг банків та небанківських фінансових установ, щоб запобігти відмиванню коштів у всіх формах [39].

Міжнародні нормативно-правові акти в цій сфері мають єдину мету — встановити загальні стандарти боротьби проти корупції на національному рівні через її криміналізацію та впровадження заходів для запобігання корупції.

Через рішення Конституційного Суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020 робота НАЗК лишається заблокованою. НАЗК позбавлено можливості проводити повні перевірки декларацій, складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, здійснювати перевірки організації роботи із запобігання корупції в державних установах тощо.

2.3. Запровадження міжнародних антикорупційних стандартів у національне законодавство України

Існування корупції в суспільстві свідчить про те, що вона задовольняє певні потреби суспільної системи, відіграє специфічну роль в її підтриманні як єдиного цілого. З цього боку корупція пов'язана не лише з вадами суспільства, недосконалістю людської природи, а також із низькими моральними якостями носіїв корупційних відносин. Вона зумовлена також тим, що формальні, закріплені нормативно моделі відносин між державними й приватними суб'єктами не можуть забезпечити повноцінного

функціонування системи й тому об'єктивно доповнюються неформальними відносинами. Специфічною формою цих відносин і є корупція.

Україна зазнає тих самих негативних наслідків від корупції, що й інші країни. Усвідомлення того, наскільки деструктивно корупція впливає на розвиток суспільства, спонукає нашу державу до активної боротьби з корупцією та тісніше міжнародне співробітництво в цій сфері. Зовнішнім стимулом подолання корупції є необхідність підвищення іміджу України на міжнародній арені. Водночас внутрішнім стимулом є прагнення забезпечити стабільний розвиток національної економіки. Очевидний той факт, що обсяги залучення іноземних інвестицій є обернено пропорційними до рівня корумпованості держав. Так, оцінка міжнародних експертів має значний вплив на привабливість національної економіки держави для іноземних інвесторів.

Проблема боротьби з корупцією в різних її проявах вже багато років не припиняє хвилювати світ. Цього питання торкається не мала кількість науковців, які, досліджуючи його, намагаються знайти причини й способи подолання цього шкідливого явища. Слід зазначити, що окремі теоретичні й практичні аспекти боротьби з корупцією представлені в працях таких вчених, як Л. Астаф'єв, М. Буроменський, К. Вишневська, А. Гайдук, Д. Заброта, О. Медвецька, М. Мельник, О. Прохоренко й інших. Недарма така тема роками залишається актуальною.

Механізм взаємного огляду державами-учасницями стану виконання зобов'язань за Конвенцією ООН проти корупції почав діяти у 2010 році. Україну було обрано одним із перших об'єктів такого огляду. Шляхом жеребкування було визначено, що зазначений огляд у нашій країні будуть проводити експерти з Польщі й Словенії. З української сторони в процесі огляду стану виконання конвенції брали участь експерти з ряду державних установ, зокрема Міністерства юстиції, Служби безпеки, Генеральної прокуратури й інших. Крім того, українські експерти дали свою оцінку

стану виконання положень Конвенції разом із супровідними матеріалами й поясненнями [41].

Участь у першій хвилі механізму огляду стану виконання Конвенції ООН дала можливість Україні на практиці здійснити ревізію національного антикорупційного законодавства, отримати інформацію про досвід інших держав-учасниць Конвенції в їх кроках із подолання корупції, а також визначити потреби, які має наша країна в технічній допомозі з метою подальшої імплементації положень Конвенції.

Україна й інші держави, які беруть участь у реалізації Стамбульського плану Організації економічного співробітництва й розвитку, висловили свою згоду здійснювати його положення задля сприяння розвитку, економічному зростанню та соціальній стабільності.

Рада Європи розробила кілька міжнародно-правових документів у цій сфері: Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 р., Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 р., Двадцять принципів боротьби з корупцією 1997 р., Модельний кодекс поведінки для державних службовців 2000 р., Єдині правила протидії корупції під час фінансування політичних партій і виборчих кампаній 2003 р. Контроль за реалізацією зазначених документів покладено на Групу держав Ради Європи проти корупції (далі – ГРЕКО).

Приєднання до Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією зробило Україну сороковим членом Групи держав Ради Європи проти корупції. Приєднавшись до цього міжнародного інструменту, Україна взяла на себе зобов'язання брати участь у процесах взаємного оцінювання щодо виконання антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації. Раунди оцінювання, що вже були проведені, стосувалися діяльності спеціальних органів із боротьби з корупцією, імунітету посадових осіб щодо кримінального переслідування, попередження корупції в системі державного управління.

У зв'язку з набуттям для України чинності Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією з 1 січня 2006 р. Україна стала сороковим членом ГРЕКО.

З метою виконання та імплементації норм міжнародного права щодо протидії корупції в Україні впроваджується та вдосконалюється власна система антикорупційного законодавства.

Антикорупційне законодавство України розвивається з урахуванням міжнародних зобов'язань, а також найкращих практик міжнародних регіональних та універсальних організацій. З урахуванням положень зазначених інструментів відбувається поступова імплементація до нашого правового поля різних міжнародних документів.

Рівень протидії корупції є одним із визначальних факторів, що характеризує державу як територію з високим рівнем економічної захищеності господарської діяльності, захищеності держави від зловживання службовим становищем державними службовцями під час виконання службових обов'язків, високим рівнем свободи здійснення підприємницької діяльності й сприятливим середовищем для інвестування. Бажання України вийти на світові ринки обміну товарів і послуг і міжнародні інтеграційні процеси повинні спонукати її до покращення як внутрішнього національного законодавства, так і імплементації міжнародно-правових актів [42].

Базовою складовою частиною успішної протидії корупційним проявам є належне антикорупційне законодавство. У вузькому розумінні антикорупційне законодавство – це закони й інші нормативно-правові акти, які встановлюють спеціальні законодавчі положення щодо запобігання корупції, визначають ознаки корупційних правопорушень і відповідальність за їх вчинення, регулюють діяльність державних органів чи їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких належить протидія корупції, координація такої діяльності (контроль) і нагляд за нею [43].

Суть антикорупційного законодавства насамперед полягає в тому, щоб: по-перше, обмежити, нейтралізувати чи усунути чинники корупції, запобігти конфліктам інтересів (з особистих і службових підстав), на нормативному рівні – визначити межі правомірної та етичної поведінки особи, уповноваженої на виконання функцій держави, зробити вчинення корупційних правопорушень справою невігідною та ризикованою, врешті, досягти того, щоб особа чесно й сумлінно виконувала свої службові обов’язки; по-друге, чітко визначити ознаки корупційних правопорушень, передбачити адекватні заходи відповідальності за їх вчинення, належним чином врегулювати діяльність органів державної влади та їх окремих підрозділів, що безпосередньо протидіють корупції [44].

Аналіз чинного національного законодавства України свідчить, що в державі існує та продовжує удосконалюватися нормативно-правова база, спрямована на протидію корупції. В основі будь-якого нормативно-правового акта України лежить Конституція. Загальними основами законодавства України, визначеними в Конституції України, є принципи правової держави, верховенства права й дотримання приписів міжнародного права (ст. ст. 1, 8, 9, 18) [45]. Такі принципи насамперед відповідають прагненням України створити сприятливе правове середовище як для власних громадян, так і для іноземців, і покращити свій імідж на міжнародній арені.

Основою для протидії корупції, зокрема у сфері здійснення підприємницької діяльності, є принцип «свободи підприємницької діяльності», закріплений у ст. 42. В основу цього принципу покладено свободу кожного громадянина займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, крім тієї, що заборонена або обмежена законодавством. Такі відносини характеризуються переказними правами й обов’язками між державою в особі органів державної влади й суб’єктами підприємницької діяльності.

Створення сприятливого середовища для ведення підприємницької діяльності містить наділення кожного підприємця можливостями добросовісно виконувати свої обов'язки перед державою, водночас отримувати різнопланову допомогу з боку органів державної влади щодо ведення підприємницької діяльності, а також забезпечення кожного підприємця рівними правами й обов'язками.

Важливою передумовою для здійснення цього принципу є добросовісне виконання приписів антикорупційного законодавства всіма суб'єктами різних видів правовідносин.

Таким чином, можна зробити висновок, що Конституція України створює базис та окреслює основи антикорупційного законодавства, що втілюються у вигляді нових нормативно-правових актів у цій сфері. Крім того, Конституція закріплює зобов'язання держави й кожного громадянина дотримуватися норм міжнародного права.

Закони й підзаконні акти в цій сфері значним чином модернізовано внаслідок системного міжнародного впливу на Україну з приводу впровадження антикорупційних заходів. Особливо інтенсивним виявився період 2014–2015 рр., коли було ухвалено ряд законів, що містили новаторські для правової системи антикорупційні механізми: «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про прокуратуру», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції», «Про публічні закупівлі» тощо [46].

Окремий блок складають закони, якими вдосконалено адміністративну й кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про внесення змін до Кримінального та

Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції» [47].

Таким чином, діяльність із реформування національного антикорупційного законодавства має відбуватися з урахуванням міжнародних зобов'язань України, а також з урахуванням зарубіжної практики. Водночас виконання будь-яких міжнародних зобов'язань у цілому й у сфері протидії корупції зокрема насамперед залежить від рівня правосвідомості в державі.

2.4. Виконання міжнародних зобов'язань Україною у сфері запобігання та протидії корупції

На сьогодні Україною ратифіковано ключові конвенції з протидії корупції, зокрема Кримінальну та Цивільну конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173 та ETS 174), що дозволило приєднатися до ГРЕКО.

ГРЕКО покликана удосконалювати компетентність її членів в боротьбі з корупцією для вжиття заходів через динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями в цій сфері.

Процедура оцінювання ГРЕКО включає в себе збирання інформації через запитальник, візити груп експертів ГРЕКО до країни оцінювання з метою збирання додаткової інформації через зустрічі з високопосадовцями, представниками організацій, установ, що відіграють ключову роль у країні оцінювання, та складання оціночного звіту.

ГРЕКО затвердила оціночний звіт за результатами спільних Першого і Другого раундів оцінювання України на своєму 32-му пленарному засіданні. Цей звіт містив 25 рекомендацій для України. В рамках спільного Першого і Другого раундів оцінювання ГРЕКО затвердила та опублікувала 5 додаткових звітів щодо виконання рекомендацій. Відповідно до 5 Додаткового звіту про виконання рекомендацій Україною 11 рекомендацій виконано задовільно, щодо виконання 9 рекомендацій Україною продемонстровано значний прогрес, 4 рекомендації виконано частково, 1 рекомендацію не виконано.

Оціночний звіт в рамках Третього раунду взаємного оцінювання України ГРЕКО затвердила на своєму 52-му пленарному засіданні. Україні надано 16 рекомендацій. Відповідно до Другого звіту про виконання рекомендацій Україною 8 рекомендацій виконано задовільно, щодо виконання 2 рекомендацій продемонстровано значний прогрес, 6 – виконано частково.

За результатами розгляду на 75-му пленарному засіданні ГРЕКО інформації, наданої Україною щодо виконання рекомендацій в рамках Третього раунду, 11 рекомендацій визнано виконаними задовільно, а щодо 5 продемонстровано значний прогрес.

Таким чином, Україна завершила звітування в рамках спільного Першого і Другого раунду, а також Третього раунду оцінювання [48].

Так, з метою належного виконання міжнародних зобов'язань, взятих Україною в рамках членства в ГРЕКО, українською делегацією взято участь у 76 пленарному засіданні ГРЕКО (19–23 червня 2017 року), на якому затверджено Оціночний звіт щодо України за результатами Четвертого раунду оцінювання щодо запобігання корупції серед депутатів парламенту, суддів та прокурорів, у якому визначено 31 рекомендацію. 5 рекомендацій стосуються удосконалення діяльності новостворених антикорупційних органів, 7 – запобігання корупції у діяльності народних депутатів України, 9 – запобігання корупції в судах, а решта 10 – запобігання корупції серед прокурорів [48].

У вказаному звіті відзначаються досягнення України у формуванні нових антикорупційних органів. Водночас, підкреслюється необхідність продовження антикорупційної реформи та удосконалення антикорупційного законодавства, зокрема, в частині врегулювання конфлікту інтересів та одержання подарунків депутатами Верховною Радою України та в частині удосконалення законодавства, що регулює діяльність прокурорів та суддів.

19–23 березня 2018 року українська делегація взяла участь у 79-му пленарному засіданні ГРЕКО, на якому члени національних делегацій розглянули та затвердили Звіти про результати виконання рекомендацій в рамках Четвертого раунду оцінювання держав-членів щодо запобігання корупції серед парламентарів, суддів та прокурорів. Делегація України під час заходу надала коротку інформацію щодо подальших заходів у боротьбі з корупцією в Україні.

На 84-му пленарному засіданні Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО), проведення якого заплановано протягом 2-6 грудня 2019 року в м. Страсбург (Французька Республіка), Україна звітуватиме про виконання рекомендацій ГРЕКО, наданих Україні за результатами 4-го раунду оцінювання по темі "Запобігання корупції серед парламентарів, суддів та прокурорів" (Звіт затверджений на 76-му пленарному засіданні ГРЕКО, що відбулося 19-23 червня 2017 р.).

Крім того, НАЗК в межах своєї компетенції забезпечило участь глави делегації України для участі в роботі ГРЕКО (відповідно до Указу Президента від 17 жовтня 2016 року № 468/2016) у 80-му (18-22.06.2018) та 81-му (03–07.12.2018) пленарних засіданнях ГРЕКО.

Участь у 79-му пленарному засіданні ГРЕКО сприяла продовженню міжнародного співробітництва в реалізації заходів, спрямованих на подальше виконання рекомендацій цієї міжнародної організації, та зміцненню позицій України як держави, що є надійним партнером світової спільноти у сфері боротьби з корупцією.

Наказом ГПУ від 05 березня 2018 року № 38 створено робочу групу, до повноважень якої віднесено опрацювання можливості запровадження пілотного проекту системи оцінки якості роботи прокурора у прокуратурах Львівської, Одеської та Харківської областей, розробку проектів відповідних організаційно-розпорядчих документів. Вказаною робочою групою на виконання рекомендації ГРЕКО за результатами оцінки четвертого раунду оцінювання (пункт 228 Звіту) щодо запровадження у законодавчому порядку регулярних оцінок виконання службових обов'язків прокурорів розроблено проекти відповідних нормативних актів. Зокрема, підготовлено пропозиції про внесення змін до Закону України "Про прокуратуру" щодо оцінки діяльності прокурорів та проект Положення про порядок проведення оцінювання діяльності прокурорів, які для апробації такої процедури та напрацювання критеріїв оцінки у грудні 2018 року скеровано керівникам зазначених регіональних прокуратур.

Також варто наголосити, що у Другому Додатковому звіті ГРЕКО, за результатами Спільних 1-го і 2-го раундів оцінювання України (20–23 березня 2012 року) про виконання рекомендацій Україною, організація, серед іншого, рекомендувала Україні прийняти нормативно-правові акти про управління вилученим майном, що можуть гнучко застосовуватися з метою ефективного збереження вартості такого майна (рекомендація xii). У П'ятому Додатковому звіті про виконання рекомендацій за результатами Спільних 1-го і 2-го раундів оцінювання України (19 червня 2015 року) ГРЕКО зробила висновок, що рекомендація xii залишається виконаною частково.

ГРЕКО зазначила, що зазначені заходи демонструють додатковий прогрес у цій сфері та закликала владу України продовжувати свої зусилля у цьому напрямку. Таким чином, прийняття Закону України "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів" засвідчило прогрес на шляху до виконання рекомендації ГРЕКО. Утворення АРМА також було одним з критеріїв виконання Україною Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС.

Також створення АРМА було одним із критеріїв виконання Україною Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони (рекомендації 5, 6 моніторингових звітів ЄС щодо просування України у виконанні Угоди про Асоціацію).

Конфіскація та повернення активів, одержаних злочинним шляхом є важливою складовою системи ефективної протидії корупції, відмиванню коштів та організованій злочинності, а також дозволяє позбавити злочинців їхніх незаконно одержаних доходів і, таким чином, є одним з інструментів запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень. З 2003 року Україна є учасником Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР. Зазначений План дій є міжнародною угодою, основними принципами якої є розвиток ефективною і прозорою системи державної служби, посилення боротьби з хабарництвом та забезпечення чесності в бізнесі, підтримка активної участі громадськості у реформах.

У березні 2017 року в Україні в рамках започаткування четвертого раунду взаємного оцінювання НАЗК організувало проведення оціночного візиту експертів Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР, в рамках якого проведено низку зустрічей з представниками Верховної Ради України, органів судової гілки влади, прокуратури, антикорупційних інституцій, громадських організацій, ЗМІ та міжнародних організацій (участь в яких взяло близько 250 представників органів державної влади та бізнес-середовища).

Антикорупційна мережа для країн Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР на своєму 18-му пленарному засіданні, що відбувся 11–14 вересня 2017 року у м. Парижі, Французька Республіка, затвердила звіт про імплементацію антикорупційної реформи в Україні та розпочала Четвертий раунд моніторингу Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією. Головним результатом звіту стало схвалення Антикорупційною мережею для країн Східної Європи та

Центральної Азії ОЕСР основних антикорупційних реформ в Україні та надання 27 рекомендацій щодо подальшого впровадження антикорупційної реформи [49].

У звіті зазначається, що після Революції Гідності, спричиненої переважно поголовною корупцією в країні, Уряд України здійснив важливі антикорупційні зміни. Першим кроком стало прийняття комплексного антикорупційного пакету законів, а відтак і повна реформа антикорупційної інфраструктури. Було введено в дію фундаментальні закони і створено нові спеціалізовані установи.

Створення нових інституційних, правових та політичних підвалин для протидії та запобігання корупції є значним досягненням з часу попереднього моніторингового періоду. Безпрецедентна прозорість, досягнута в кількох галузях з використанням сучасних інструментів, є ще одним ключовим аспектом поточних антикорупційних реформ в Україні, включаючи електронне декларування майна, електронну систему закупівель та відкриття державних реєстрів. Однак, як зазначається у звіті, ці важливі зміни ще не відобразилися на фактичному стані корупції в Україні, який залишається дуже високим. У зв'язку з цим експертами визначені основні напрямки для удосконалення законодавства, які покликані знизити рівень корупції, зокрема наголошено на необхідності підтримки новостворених антикорупційних інституцій, забезпечення їхньої повноцінної незалежності та ефективного функціонування. При цьому вказані рекомендації певною мірою перетинаються з рекомендаціями ГРЕКО та визначають ряд заходів для удосконалення законодавства щодо запобігання корупції в правоохоронних органах, а також серед суддів та народних депутатів України.

На засіданні Антикорупційної мережі ОЕСР, що відбулось у липні 2018 року, Україна представила проміжний звіт щодо досягнутого прогресу у виконанні рекомендацій, наданих за результатами четвертого раунду оцінювання України та затверджених на пленарному засіданні Антикорупційної мережі ОЕСР у вересні 2017 року. Варто зазначити, що Звіт про виконання рекомендацій, наданих за результатами 4-го раунду моніторингу України та

затверджених Антикоруptionіною мережею ОЕСР у вересні 2017 року, містить оцінку досягнутого Україною прогресу у сфері запобігання та боротьби проти корупції.

Загалом з наданих Антикоруptionіною мережею ОЕСР у 2017 році 26 рекомендацій отримано оцінку "прогрес" у виконанні 15 рекомендацій та "значний прогрес" у виконанні 3 рекомендацій. Також в рамках зазначеного засідання були презентовані результати тематичних досліджень Антикоруptionіною мережі з питань запобігання корупції на місцевому рівні, обговорено методологію проведення моніторингу в рамках Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції у зв'язку з переходом до п'ятого раунду моніторингу, щодо підписання Меморандуму про взаєморозуміння між державами-учасницями Антикоруptionіною мережі та ОЕСР, а також обговорено подальшу реалізацію робочої програми Антикоруptionіною мережі на наступний рік. Крім того в рамках заходу затверджено звіт України щодо проведеної секторальної оцінки (сектор державних підприємств) в рамках четвертого раунду моніторингу. Затвержені на засіданні результати виконання Україною рекомендацій є дорожньою картою для подальшої реалізації заходів [47].

У звіті за результатами секторальної оцінки у сфері державних підприємств в Україні експерти Антикоруptionіною мережі ОЕСР надали 18 рекомендацій, спрямованих на зменшення можливих корупційних ризиків у роботі державних підприємств. У вересні 2018 року в рамках виконання зобов'язань Стамбульського плану дій боротьби проти корупції Антикоруptionіною мережі ОЕСР була проведена презентація звіту "Антикорупційні реформи в Україні: запобігання та боротьба проти корупції на державних підприємствах" складеного за результатами четвертого раунду моніторингу України (участь в якій взяло близько 60 представників міжнародних організацій та органів державної влади). В рамках Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції створено робочу групу з питань огляду стану імплементації Конвенції, робочу групу з попередження корупції, робочу групу з

повернення активів, а також проведена експертна зустріч з питань міжнародного співробітництва.

З метою виконання міжнародних зобов'язань України в рамках Конвенції ООН проти корупції АРМА започатковано діалог з Міжрегіональним науково-дослідним інститутом ООН з питань злочинності і правосуддя (ЮНІКРІ). За результатами плідної спільної роботи АРМА та ЮНІКРІ у серпні 2018 року відбувся дводенний навчальний візит до АРМА делегації представників державних органів Арабської Республіки Єгипет, Туніської Республіки, Держави Лівія з метою налагодження співробітництва та здійснення взаємного обміну досвідом у питаннях повернення активів. У рамках участі України в Стамбульському плані дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ООЕСР АРМА забезпечує виконання рекомендації щодо покращення державної політики, зокрема, у сфері протидії корупції. Оцінюючи прогрес щодо імплементації згаданої рекомендації 24 в рамках Четвертого раунду оцінювання, ОЕСР відзначила, що відсутність централізованого реєстру банківських рахунків юридичних та фізичних осіб, що міститиме інформацію про власників рахунків, доступ до якого для НАБУ, НАЗК і АРМА здійснювався б без необхідності отримання судового рішення, створює перешкоди для ефективного виконання покладених на АРМА, НАБУ та НАЗК функцій [46].

Варто також зазначити, що в рамках заходів, визначених Стамбульським планом дій по боротьбі з корупцією з 26 наданих Україні рекомендацій сім стосувалися реформування державної служби і завдяки активній підтримці Антикорупційної мережі ОЕСР вдалося досягти суттєвого прогресу за такими напрямками: удосконалено конкурсний відбір на державну службу; забезпечено захист від незаконних звільнень державних службовців; запроваджено щорічне оцінювання результатів службової діяльності; посилено інституційну спроможність НАДС; визначено пріоритетним запровадження Інформаційної

системи управління людськими ресурсами (HRMIS); регламентовано питання щодо етики поведінки державних службовців.

Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, ратифікованого Законом України від 08 листопада 2018 року № 2613-VIII, НАЗК здійснює заходи з впровадження системи верифікації електронних декларацій. Так в постійну (промислову) експлуатацію прийнято інформаційнотелекомунікаційну систему проведення логічного і арифметичного контролю декларацій (модуль автоматичної верифікації), доопрацьовано та затверджено правила логічного та арифметичного контролю декларацій (рішення НАЗК від 21 грудня 2018 року № 3207, зареєстроване в Мін'юсті 14 січня 2019 року за № 35/33006), необхідні зміни до Порядку, що встановлює процедуру проведення повної перевірки декларацій (рішення НАЗК від 21 грудня 2018 року № 3206, зареєстроване в Мін'юсті 14 січня 2019 року за № 34/33005).

З використанням автоматичної верифікації електронних декларацій, а також автоматизованого обміну даними з державними реєстрами, очікується, що кількість повних перевірок зросте за рахунок автоматизації процесу повної перевірки в частині збору інформації. В рамках міжнародного військового співробітництва, Міністерством оборони України організовано виконання антикорупційних заходів за міжнародними програмами НАТО, серед яких: Річна національна програма під егідою Комісії Україна-НАТО; Робочий план (Дорожня карта) для України на 2018 рік з реалізації Програми Ініціативи НАТО з розбудови цілісності, прозорості, запровадження доброчесності та зниження корупційних ризиків в роботі оборонних і безпекових інституцій; Ціль G0204 "Забезпечення доброчесності в рамках Міністерства оборони та Збройних Сил України" до Річного звіту з виконання завдань Переліку основних заходів досягнення цілей партнерства в Міноборони та ЗСУ на 2016 – 2020 роки (Розвиток цілісної оборонної інституції (Integrity Development) в рамках виконання пакету Цілей партнерства України з НАТО в межах участі України в

Процесі планування та оцінки сил у 2018 році. Започатковані та реалізовані низка пілотних проектів, спрямованих на формування нового іміджу прикордонника [47].

Зокрема, реалізація проектів "Нове обличчя кордону" та "Дорожня карта" Україна – НАТО на 2018 рік зі здійснення заходів Програми НАТО з розбудови цілісності, прозорості, підзвітності, запровадження доброчесності та зниження корупційних ризиків у роботі оборонних і безпекових інституцій дозволила досягнути практичних результатів, що підтверджується якісною динамікою відмов прикордонників від неправомірної вигоди. Завдяки проведенню превентивних заходів закріплюється стала тенденція свідомих відмов персоналу від хабарів. Незважаючи на зменшення кількості відмов від неправомірної вигоди на 27% (2018 рік – 785, 2017 рік – 1082), зросла їхня "якість" – загальна сума коштів від яких відмовився персонал на 30% перевищує показники 2017 року. Так, у 2018 році загальна сума відмов від неправомірної вигоди сягнула майже 1,5 млн грн, тоді як загальна сума за 2017 рік перевищувала 1 млн грн.

Таким чином, на сьогодні Україною ратифіковано ключові конвенції з протидії корупції, зокрема Кримінальну та Цивільну конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, що дозволило приєднатися до ГРЕКО. ГРЕКО покликана удосконалювати компетентність її членів в боротьбі з корупцією для вжиття заходів через динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями в цій сфері.

РОЗДІЛ 3.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

3.1 Участь України в міжнародних антикорупційних структурах

Україна підписала низку важливих міжнародних антикорупційних угод: Конвенція ООН проти корупції підписана Україною 11 грудня 2003 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України 1 січня 2010 року [50]; Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 4 листопада 1999 року, ратифікована 16 березня 2005 року, набрала чинності для України – 1 січня 2006 року [50].

З набуттям для України чинності Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО); Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 27 січня 1999 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України – 1 березня 2010 року [51]; Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією підписаний Україною 15 травня 2003 року, ратифікований 18 жовтня 2006 року, набрав чинності для України – 1 березня 2010 року [52].

Основною метою створеної у травні 1999 року “Групи країн проти корупції” (ГРЕКО), що діє в межах Ради Європи, є оцінка рівня корупції в державах-членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції. Приєднавшись до ГРЕКО, Україна зобов’язалась брати участь у процесі взаємної оцінки у рамках Групи. У травні 2009 року на пленарному засіданні ГРЕКО затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних

рекомендацій цієї міжнародної організації. Ці рекомендації надано Україні за результатами першого та другого раундів оцінки.

Аналогічний механізм взаємної оцінки використовується для контролю за дотриманням та імплементацією положень Конвенції ООН проти корупції. Відповідно до графіку проведення оцінювання Україна є однією з перших країн, щодо якої проводиться оцінка стану імплементації згаданої Конвенції ООН.

24-28 жовтня 2011 року в місті Маракеші, Марокко відбулася четверта сесія конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції. Конференцію організувало Управління ООН з питань боротьби з наркоторгівлею та злочинністю. Згідно із статтею 63 Конвенції ООН проти корупції, ця конференція відбувається з метою покращення спроможності й співпраці між державами-учасницями в питаннях досягнення цілей Конвенції, а також для оцінки стану її впровадження. Конвенція також містить одне нове принципове положення, яке вимагає, щоб держави-члени повертали кошти, вилучені через припинення корупції, в ту країну, з якої вони були вкрадені.

Ще однією платформою співробітництва України у сфері запобігання та протидії корупції є Організація економічного та соціального розвитку (ОЕСР), і зокрема, її Антикорупційна мережа для Східної Європи та Центральної Азії. В рамках роботи ОЕСР у 2003 році представниками урядових делегацій Вірменії, Азербайджану, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України схвалено Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР. Основними принципами Стамбульського плану дій є розвиток ефективної і прозорої системи державної служби, посилення боротьби з хабарництвом та забезпечення чесності в бізнесі, підтримка активної участі громадськості у реформах. У 2011 році моніторингова група Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі ОЕСР завершила другий раунд оцінки стану законодавчого врегулювання сфери запобігання та протидії корупції в Україні, за результатами якого надано відповідні рекомендації. Не можна не згадати участь України і в зовнішньополітичній

ініціативі держав-членів ЄС “Східне партнерство”, яку було започатковано у 2009 році з метою створення необхідних умов для прискорення процесу політичного об’єднання й подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими державами-партнерами.

Наведені приклади участі України в міжнародному співробітництві засвідчують активну позицію України у сфері запобігання та протидії корупції. Міжнародні документи в цій сфері, як правило, не передбачають конкретних санкцій за порушення домовленостей чи ігнорування рекомендацій. Водночас працюють інші два стимули: зовнішній – імідж держави на міжнародній арені та внутрішній – розвиток національної економіки.

Звіти міжнародних експертів мають суттєвий вплив на привабливість держави для іноземних інвесторів. І це є головним стимулом. Для України позитивна оцінка з боку експертів Ради Європи, ООН, ОЕСР та інших організацій є особливо важливою в контексті прагнення нашої держави інтегруватися до європейського простору.

Міністерство юстиції України відіграє ключову роль в процесі міжвідомчої координації міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання корупції. Зокрема, Міністерство юстиції є відповідальним за співпрацю з ГРЕКО, представник Мін’юсту очолює делегацію України в ГРЕКО. Окрім того, Міністерство координує проведення Україною самооцінки щодо дотримання положень Конвенції ООН проти корупції, співробітництво в рамках тематичної платформи №1 ініціативи ЄС “Східне партнерство”, присвяченої сфері боротьби з корупцією.

Зважаючи на існуючий досвід Міністерства юстиції у співпраці з міжнародними організаціями у цій сфері, визначено також і координатором реалізації заходів передбачених Стамбульським планом дій.

Протягом тривалого часу у громадян та населення України закріпилася думка, що корупція притаманна лише чиновникам і що лише чиновники вчиняють корупційні діяння. Поширенню та закріпленню такого стереотипу

мислення сприяло і наведене в Законі України “Про боротьбу з корупцією” визначення корупції, яке зводилось лише до того, що це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [53].

Однак, проведені за останні роки в Україні дослідження з питань запобігання та протидії корупції свідчать, що корупція вразила все суспільство. При цьому йдеться не просто про толерантне ставлення суспільства до корупції, а про використання корупції як “ефективної рушійної сили” при отриманні позитивних результатів врегулювання практично усього спектру соціальних відносин [54]. Саме таке ставлення суспільства до корупції призводить до її поширення в державі.

Криміногенна ситуація, яка складається в останнє десятиліття в Україні, характеризується, зокрема, небувалим поширенням корупційних проявів. Цей факт визнаний не лише фахівцями в галузі юриспруденції, а й на найвищому політичному рівні нашої країни, відображений у законодавчих актах, підкреслюється іноземними експертами. Україна є державою з надзвичайно високим рівнем корупції, яка становить реальну загрозу її національній безпеці та конституційному ладу. Корупцію визнають як загальну характерну рису нинішнього стану України.

Розв’язання проблеми, пов’язаної з надзвичайно високим рівнем корумпованості українського суспільства, віднесено до пріоритетних напрямів діяльності Президента й Уряду України. Практична реалізація цього пріоритету передбачає розроблення і здійснення державної антикорупційної політики, підґрунтям якої мають стати показники сприйняття громадськістю корупційних проявів та оцінка їх суспільної небезпеки [55].

Політичне та економічне співробітництво, яке останнім часом має тенденцію до розширеного розвитку, перетворює корупцію на інтернаціональну проблему. Вона стала властивою і міжнародним організаціям. Корупція у

міжнародному економічному співробітництві проявляється при створенні підприємств за участю іноземного капіталу, реалізації інвестиційних проектів та приватизації державної власності, вирішенні проблем розподілу продукції та в інших формах.

Корупцію в Україні слід розглядати як системну, інституційну проблему, яку необхідно вирішувати в загальному контексті переходу від тоталітарної до демократичної системи державного управління, що спираються на розвинене громадянське суспільство. Масштаби і наслідки корупційних процесів в Україні вимагають від відповідних державних інституцій постійного і поглибленого аналізу їх чинників, з метою як їх нейтралізації, так і врахування при розробці антикорупційної політики, здійсненні заходів щодо запобігання корупції, зміцнення правопорядку і законності в державі [56].

Починаючи з 1993 року, міжнародна антикорупційна організація “Transparency International” щорічно здійснює оцінку рівня корумпованості країн і регіонів світу за індексом сприйняття корупції (ІСК), який розраховується за результатами опитування громадян, іноземців, підприємців і аналітиків, які проживають в окремо взятій країні.

Аналіз ІСК, розрахованих фахівцями Трансперенсі Інтернешнл свідчить, що упродовж останнього десятиліття рівень корупції в Україні стабільно залишається надмірно високим.

Першим кроком боротьби проти корупції стало створення Національного антикорупційного комітету [57], результатом діяльності та активної позиції якого стала розробка та швидке прийняття Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” [58]. Закон було прийнято 7 квітня 2011 року і він вступив в силу з 1 липня 2011 року.

Наведені приклади участі України в міжнародному співробітництві засвідчують активну позицію України у сфері запобігання та протидії корупції. Міжнародні документи в цій сфері, як правило, не передбачають конкретних санкцій за порушення домовленостей чи ігнорування рекомендацій. Водночас

працюють інші два стимули: зовнішній – імідж держави на міжнародній арені та внутрішній – розвиток національної економіки.

Звіти міжнародних експертів мають суттєвий вплив на привабливість держави для іноземних інвесторів. І це є головним стимулом. Для України позитивна оцінка з боку експертів Ради Європи, ООН, ОЕСР та інших організацій є особливо важливою в контексті прагнення нашої держави інтегруватися до європейського простору.

Таким чином, Міністерство юстиції України відіграє ключову роль в процесі міжвідомчої координації міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання корупції. Зокрема, Міністерство юстиції є відповідальним за співпрацю з ГРЕКО, представник Мін'юсту очолює делегацію України в ГРЕКО. Окрім того, Міністерство координує проведення Україною самооцінки щодо дотримання положень Конвенції ООН проти корупції, співробітництво в рамках тематичної платформи № 1 ініціативи ЄС «Східне партнерство», присвяченої сфері боротьби з корупцією. Зважаючи на існуючий досвід Міністерства юстиції у співпраці з міжнародними організаціями у цій сфері, також планується визначити його координатором реалізації заходів передбачених Стамбульським планом дій.

3.2. Оцінка стану корупції в Україні міжнародними організаціями

Насамперед слід зазначити, що у звіті ЄС про виконання Угоди про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, відображено, що Україна у 2020 році досягла важливого прогресу у реформах, але слід зробити більше – особливо, у судовій системі та боротьбі проти корупції [59].

Зокрема, Єврокомісар з Європейської політики сусідства та перемовин про розширення зазначив, що протягом 2020 року Україна просунулася у напрямі виконання низки важливих і складних реформ, зокрема, в сфері охорони здоров'я, пенсій, децентралізації, державного управління і публічних закупівель, а також довкілля. Всі реформи є вкрай важливими для впровадження Угоди про асоціацію та для більш заможної та стабільної України.

За результатами аналізу індексу сприйняття корупції – 2020 України, розрахованого міжнародною організацією Transparency International Україна здобула 33 бали та піднялася зі 120 на 117 місце в глобальному рейтингу "Індексу сприйняття корупції" за результатами 2020 року.

Аналіз досліджень, на основі яких розраховувався Індекс, свідчить про певне зменшення рівня корупції у відносинах між бізнесом та державними структурами. Цьому могли сприяти запровадження автоматичного відшкодування податку на додану вартість, постійна робота інституту бізнесомбудсмена, функціонування електронних систем ProZorro та ProZorro. продажі. За оцінкою бізнесу відновлення довіри до системи правосуддя залишається ключовим викликом.

Більшому росту показників Індексу сприйняття корупції України за 2020 рік не сприяли і масові випадки тиску та нападів на активістів і журналістів, що працюють в сфері протидії корупції. Поряд з цим показник України досі гірший ніж у країн сусідів: Польща – 60, Румунія – 44, Угорщина – 44, Білорусь – 47, Молдова – 34 [60].

Відповідно до рекомендацій Transparency International показники Індексу України у 2020 році покращився завдяки запуску Вищого антикорупційного суду з відповідною підсудністю та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції. Перезапуск НАЗК стартував з обрання нового одноосібного керівника, в якому брали участь представники міжнародної спільноти.

Так само на позитивних результатах України у 2020 році відбилися антикорупційні зміни, впроваджені під час «турборежиму» Верховної Ради ІХ скликання. Йдеться, зокрема, про нові законодавчі норми щодо надання права самостійно здійснювати негласні слідчі дії для НАБУ, повернення відповідальності за незаконне збагачення, посилення захисту викривачів та необхідні зміни у сфері публічних закупівель. Також на покращення нашої позиції вплинули мала приватизація, антикорупційні ініціативи уряду та довгоочікуваний тестовий запуск НАЗК електронного реєстру звітності політичних партій [60].

Всі ці зміни безперечно відобразилися на Індексі сприйняття корупції України. Але за останній рік в країні вималювалися ризики, які можуть суттєво відкинути нас назад у сфері подолання корупції. Зокрема, ще більш болючою на сьогодні є затримка з імплементацією повноцінної судової реформи.

Протягом усього 2020 року спостерігався постійний тиск на антикорупційні інституції: спроби звільнити директора НАБУ в обхід законодавства, втручання влади та окремих осіб в розслідування та судовий розгляд топкорупційних справ, зокрема через залучення судової гілки. Наприкінці року додалася ще й криза конституційного правосуддя, що супроводжувалася неспроможністю керівництва держави повністю її подолати [60].

На початку 2020 року Transparency International Ukraine надала 5 рекомендацій, які б могли покращити показники України в СРІ. Станом на кінець року, жодна з них не була виконана повністю, дві були виконані частково, а три були не виконані.

Частково виконані рекомендації Transparency International Ukraine:

1. Підвищити ефективність систем запобігання політичної корупції

16 липня НАЗК запустило у дослідну експлуатацію довгоочікуваний електронний реєстр звітів політичних партій Politdata. Станом на початок 2021 року реєстр не був запущений у промислову експлуатацію —

такий запуск ще готується. Відповідальність за порушення в цій сфері також залишається незбалансованою — за неподання виборчих звітів санкцій передбачається менше, ніж за недостовірне звітування. Посилення відповідальності у вигляді, наприклад, вибуття з виборчої кампанії або збільшення розмірів штрафу, не відбулось.

2. Запровадити відкритий та підзвітний процес приватизації державного майна

Не виконані рекомендації Transparency International Ukraine:

1. Сформувати незалежну та професійну судову владу

Ця рекомендація є надзвичайно пріоритетною та, на жаль, повторюваною. Фактично за два роки поступу у питанні судової реформи так і не сталося.

Доброчесний склад Вищої ради правосуддя, обраний за участі міжнародної спільноти та громадських експертів, досі є чинною вимогою МВФ, рекомендацією Венеціанської комісії та громадськості. Однак це жодним чином не вплинуло на хоч якісь кроки у бік переформатування цього органу. Склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів теж чекає на оновлення, однак невідомо, коли нарешті відбудеться такий перезапуск і чи будуть при цьому враховані найкращі практики проведення конкурсних процедур.

2. Забезпечити незалежність та спроможність органів антикорупційної сфери

Загроза незалежності й посилення політичного впливу на антикорупційні інституції були актуальними ще з початку антикорупційної реформи, але особливо гостро вони постали у 2020 році.

Так, торік депутати лише з третьої спроби змогли призначити своїх представників до комісії з відбору голови Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. На жаль, частина з обраних членів комісії від парламенту не відповідає вимогам законодавства і не має підтвердженого досвіду

антикорупційної діяльності. Лише у січні 2021 року стартував прийом документів кандидатів [60].

Незалежність та неупередженість Державного бюро розслідувань у 2020 році теж стали більш актуальними. Після відповідних законодавчих змін ДБР перебуває під значним контролем Президента, хоча це й суперечить Конституції України. Саме ряд дискусійних дій та скандалів передусім характеризували роботу Бюро торік.

3. Позбавити Службу безпеки України повноважень у сфері протидії економічним корупційним злочинам

Ця рекомендація Transparency International Ukraine теж не виконується другий рік поспіль. У поточному вигляді Служба безпеки України має невластиві їй функції. Ідеться насамперед про розслідування економічних і корупційних злочинів.

У парламенті є проєкт закону, покликаний нарешті здійснити таку реформу. Проте сама Служба та її керівник фактично виступають за збереження повноважень у поточному вигляді, про що Іван Баканов неодноразово заявляв публічно [60].

Таким чином, домогтися ефективної протидії цьому явищу можна лише об'єднавши зусилля всіх інститутів громадянського суспільства. Тільки так можна реалізувати ідею входження України в число найбільш конкурентоспроможних держав. При цьому основним пріоритетом національної стратегії протидії корупції України є викорінення причин і умов, що породжують корупцію в суспільстві, а ключовими принципами її реалізації - попередження і профілактика корупції. На сьогоднішній день задля зниження рівня корупції на думку Transparency International Ukraine необхідно впровадити відповідну низку змін: 1) запровадити прозоре та підзвітне управління публічними активами та гарантувати подальший розвиток сфери закупівель; 2) забезпечити незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури; 3) сформувати професійну та незалежну судову владу.

ВИСНОВКИ

Аналіз міжнародно-правових актів по боротьбі з корупцією показує, що створення широкої нормативної бази підтверджує прихильність світової спільноти принципам протидії та боротьби з корупцією, досягнення глобального антикорупційного консенсусу. Міжнародно-правові основи співпраці по боротьбі з корупцією представлені низкою міжнародних документів світового та регіонального масштабу, головним з яких є Конвенція ООН проти корупції. Однією з головних труднощів на шляху міжнародного співробітництва по боротьбі з корупцією в органах влади є неповна реалізація положень міжнародно-правових актів.

Уповільнена імплементація даних положень пов'язана не стільки з об'єктивними економічними і соціально-культурними передумовами, скільки з відсутністю політичної волі у державних лідерів, необхідної для здійснення продуманої антикорупційної політики. Зокрема, для реалізації положень Конвенції ООН проти корупції та формування глобальної антикорупційної стратегії необхідний комплексний підхід, що припускає участь державних структур, представників громадянського суспільства, бізнесу і експертів.

Крім існуючої міжнародної нормативно-правової бази, необхідне налагодження механізму антикорупційної боротьби в рамках спеціалізованих міжнародних організацій. Правове співробітництво держав в такій формі дозволяє знаходити прийнятні для всіх шляхи вирішення назрілих проблем шляхом проведення конференцій, обміну досвідом та інших форм правового співробітництва.

Саме тому обговорення даного глобального виклику масштабів всієї світової спільноти, активне включення в роботу ресурсів громадянського суспільства, спільний пошук шляхів вирішення проблеми, а також прийняття міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з корупцією, діяльність з

обміну інформацією між правоохоронними органами держав є необхідними передумовами зниження рівня корупції в усьому світі.

Участь України в міжнародному співробітництві в боротьбі з корупцією передбачає необхідність повноцінної імплементації норм міжнародних антикорупційних Конвенцій. Неузгодженість українського антикорупційного законодавства з ідеологією та основними нормами антикорупційних конвенцій може мати негативні наслідки, зокрема, через неспроможність повноцінного перебування держави у міжнародному співробітництві в боротьбі з корупцією.

В Україні корупція проявляється в досить різноманітних формах. Вплив корупції знижує ефективність конкуренції ринкової економіки, руйнує існуючі демократичні інститути, підриває довіру людей до органів державної влади, гальмує політичний та економічний розвиток країни, підтримує і без того зростаючу організовану злочинність, загрожує національній безпеці країни.

Стан імплементації Україною антикорупційних стандартів перебуває під постійною увагою відповідних міжнародних інституцій, які за наслідками моніторингу готують регулярні звіти, де відзначається ступінь прогресу виконання наданих рекомендацій і, в разі потреби, надаються додаткові або уточнені рекомендації.

Діяльність із реформування національного антикорупційного законодавства має відбуватися з урахуванням міжнародних зобов'язань України, а також з урахуванням зарубіжної практики. Водночас виконання будь-яких міжнародних зобов'язань у цілому й у сфері протидії корупції зокрема насамперед залежить від рівня правосвідомості в державі.

Домогтися ефективної протидії цьому явищу можна лише об'єднавши зусилля всіх інститутів громадянського суспільства. Тільки так можна реалізувати ідею входження України в число найбільш конкурентоспроможних держав. При цьому основним пріоритетом національної стратегії протидії корупції України є викорінення причин і умов, що породжують корупцію в суспільстві, а ключовими принципами її реалізації - попередження і

профілактика корупції. На сьогоднішній день задля зниження рівня корупції на думку Transparency International Ukraine необхідно впровадити відповідну низку змін: 1) запровадити прозоре та підзвітне управління публічними активами та гарантувати подальший розвиток сфери закупівель; 2) забезпечити незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури; 3) сформувати професійну та незалежну судову владу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резолюція Генеральною Асамблеєю ООН № 3514 від 11 грудня 1975 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. - Режим доступу: [https://undocs.org/en/A/RES/3514\(XXX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3514(XXX))
2. Практические меры борьбы с коррупцией. Руководство, подготовленное Секретариатом ООН. A / CONF 144 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. - Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_R.pdf
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН о разработке Конвенции против коррупции [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. - Режим доступу: <http://www.supcourt.ru/files/27575/>
4. Резолюцією 51/59 Генеральної Асамблеї ООН [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ООН. - Режим доступу: <https://www.un.org/ru/ga/51/docs/51res.shtml>
5. Декларация Организации Объединенных Наций о борьбе с коррупцией и взяточничеством в международных коммерческих операциях. Принята резолюцией 51/191 Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1996 года [Электронный ресурс] // Официальный сайт ООН. - Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bribery.shtml
6. Programme against Corruption, Centre for International Crime Prevention, Office of Drug Control [Electronic resource] // The official site of UN. – Access mode: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN011982.pdf>
7. Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности Принята резолюцией 55/25 Генеральной Ассамблеи от 15 ноября 2000 года [Электронный ресурс] //

Официальный сайт ООН. - Режим доступа:
http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrime.shtml

8. Glenn T. Ware, Gregory P. Noone: The Anatomy of Transnational Corruption // Blowing the World Bank Whistle. – 2006. – с. 7.

9. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции Принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года [Электронный ресурс] // Официальный сайт ООН. - Режим доступа:
http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml

10. Номоконов В. А. Коррупция в мире и международная стратегия борьбы с ней / В. А. Номоконов. – Владивосток, 2004. – 80 с.

11. Geraghty H. Corporate Criminal Liability / H. Geraghty. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – (Vol. 39).

12. Convention on the protection of the European Communities' financial interests [Electronic resource] // The official site of EU. – Access mode:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41995A1127%2803%29>

13. Конвенция Совета Европейского Союза от 26 мая 1997 г., принятая на основании Статьи К.3(2)(с) Договора о Европейском Союзе, о борьбе с коррупцией [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://base.garant.ru/70558260/>

14. Страсбургская Конвенция Совета Европы «Об отмывании, выявлении, изъятии и конфискации доходов от преступной деятельности» от 8 ноября 1990 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_39137.html

15. Конвенция Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию (Страсбург, 27 января 1999 г.) / Бюллетень международных договоров, № 9, сентябрь, 2009 г. [Электронный ресурс]. - Режим доступа:
<http://docs.cntd.ru/document/901788603>

16. Конвенция о гражданско-правовой ответственности за коррупцию (Страсбург, 4 ноября 1999 г.) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Совета Европы. - Режим доступа: <https://rm.coe.int/168007f58d>
17. Конвенции Организации Экономического Сотрудничества и Развития (ОЭСР) по борьбе с подкупом должностных лиц иностранных государств при заключении международных коммерческих сделок от 17 декабря 1997 г. [Электронный ресурс] // Официальный сайт ОЭСР. -Режим доступа: <https://www.oecd.org/>
18. Pieth M. The OECD Convention on Bribery: a Commentary. - L.: Cambridge University Press, 2007.
19. Межамериканская конвенция против коррупции от 29 марта 1996 г. [Электронный ресурс]. -Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901934990>
20. Доклад Генерального секретаря ООН на XII Конгрессе ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию [Электронный ресурс] // Официальный сайт ООН. -Режим доступа: <https://www.un.org/annualreport/files/2020/09/Annual-report-SG-2020-RU-Complete-Web.pdf>
21. Квашис В. Преступность и правосудие: ответы на вызовы XXI века / В. Квашис. – Москва: Российская юстиция, 2000. – № 9. – 36 с.
22. Резолюция Генеральной Ассамблеей ООН [по докладу Второго комитета] № 64/237 [Электронный ресурс] // Официальный сайт Генеральной Ассамблеи ООН. -Режим доступа: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/64/100>
23. UNODC's Action against Corruption and Economic Crime [Electronic resource] // The official site of UN. – Access mode:<https://www.unodc.org/unodc/ru/corruption/index.html?ref=menu>side

24. Travaux Preparatoires of the Negotiations for the Elaboration of the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime And the Protocols Thereto. - United Nations, 2006

25. Иванов Э. А. Система международно-правового регулирования борьбы с отмыванием денег / Э. А. Иванов. – Москва: КНОРУС, 2003. – 132 с.

26. United Nations Office on Drugs and Crime. Compendium of United Nations Standards and Norms in Crime Prevention and Criminal Justice. - United Nations, 2007. – 396 p.

27. Громова Л. А. Этика управления: Учебно-методическое пособие / Л. А. Громова. – Санкт-Петербург: РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 183 с.

28. European Anti-Fraud Office [Electronic resource] // The official site of European Commission. – Access mode: https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_en

29. International Anti-Corruption Academy [Electronic resource] // The official site of International Anti-Corruption Academy. – Access mode: <https://www.iaca.int/>

30. Соглашение об учреждении Международной антикоррупционной академии от 2 сентября 2010 г. [Электронный ресурс] // Официальный сайт Международной антикоррупционной академии. - Режим доступа: <http://www.iaca.int/>

31. Устав Совета Европы от 05.05.1949 г. [Электронный ресурс] // Официальный сайт Совета Европы. - Режим доступа: <https://rm.coe.int/1680306055>

32. Васильев Д. В. Административная этика как средство противодействия коррупции / Д. В. Васильев, П. Ю. Дробышев, А. В. Конов. – Москва, 2003. – 34 с.

33. Criminal Law Convention on Corruption [Electronic resource] // The official site of Council of Europe. – Access mode: <https://rm.coe.int/168007f3f5>

34. Resolution (99)5 Establishing the Group of States Against Corruption (GRECO) [Electronic resource] // The official site of Council of Europe. – Access mode: <https://rm.coe.int/16806cd24f>

35. Договор о Европейском союзе // Единый европейский акт. Договор о Европейском союзе. М.: Право, 1994. С. 45.

36. Решение Комиссии от 29 апреля 1999 г. об учреждении Европейского бюро по борьбе с мошенничеством (OLAF) [Электронный ресурс] // Официальный сайт ЕС. - Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D0352:EN:HTM>

37. Договор о функционировании Европейского Союза от 25 марта 1957 г. [Электронный ресурс] // Официальный сайт ЕС. - Режим доступа: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>

38. Кауфман Д. Борьба с коррупцией в расширенном контексте развития и управления / Д. Кауфман. // Материалы международной конференции 9-11 сентября. – 2003.

39. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства юстиції. - Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_35749

40. Закон України від 18 лютого 2016 р. No 1019-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2016. № 11. Ст. 127.

41. Здійснення Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції – оцінка громадянського суспільства: стенограма засідання круглого столу у Комітеті Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією від 07 грудня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики. - Режим доступу: http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article?art_id=48405&cat_id=46352&showHidden=1

42. Медвецька О. О. Поняття, ознаки та види корупційних злочинів, їх особливості відповідно до актів міжнародного законодавства / О. О. Медвецька. // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – №7. – С. 42–48.
43. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України: організаційно-правовий аспект / О. Я. Прохоренко. – Київ, 2004. – 206 с.
44. Мамзин А. С. О законах функционирования и законах развития. Вопросы философии. / А. С. Мамзин, В. П. Рожин. – 1965. – №4. – С. 3–8.
45. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=254%EА/96-%C2%D0>
46. Вишневська К. О. Імплементация міжнародних антикорупційних стандартів у національне законодавство України. / К. О. Вишневська. // Право і суспільство. – 2015. – №5.2. – С. 22–28
47. Антикорупційний портал [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Антикорупційного порталу. - Режим доступу: <http://www.acrc.org.ua/>
48. Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування. Практичний посібник / О. Банчук ; Швейц.-укр. проект “Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO”. – К. : Софія-А, 2018. – 88 с.
49. Всемирный банк объявил о своей стратегии борьбы с коррупцией [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:20886320~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>.
50. Закон України “Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції” від 18 жовтня 2006 року № 251-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст.496.

51. Закон України “Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією” від 18 жовтня 2006 року № 252–V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст.497.

52. Закон України “Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією” від 18 жовтня 2006 року № 253–V // Відомості Верховної Ради України. – 2006, – № 50. – Ст.498.

53. Закон України “Про боротьбу з корупцією” від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №34. – С.266.

54. Українці засуджують корупцію, але дають хабарі (опитування): [Електронний ресурс]. – Інформаційне агентство УНІАН. – 2010. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news>

55. Скулиш Є.Д. Боротьба з корупцією [Текст] : підручник / Є. Д. Скулиш [та ін.] ; відп. ред. В. О. Глушков ; Нац. акад. Служби безпеки України. - К. : Наук.-вид. від. Нац. акад. СБ України, 2010. - 335 с.

56. Азаров М.Я. Протидія корупції та організованій злочинності // Крок. – 2001. – №18. – вересень. – С.5.

57. Указ Президента України від 26 лютого 2010 року № 275/2010 «Про утворення Національного антикорупційного комітету» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

58. Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 7 квітня 2011 року N 3206-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

59. Звіт ЄС: Україна досягла важливого прогресу у реформах, але слід зробити більше – особливо, у судовій сфері та боротьбі проти корупції [Електронний ресурс]// Представництво Європейського Союзу в Україні.- Режим доступу : <https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/53512>

60. Індекс сприйняття корупції-2020 [Електронний ресурс]// Transparency International Ukraine.- Режим доступу : <http://cpi.ti-ukraine.org/#/http://cpi.ti-ukraine.org/#/>

61. Україна приєдналася до Декларації антикорупційного саміту в Лондоні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: ua.censor.net.ua/news/388193/ukrayina_pryyednalasya_do_deklaratsiyi_

62. Про боротьбу з корупцією в приватному секторі. Рамкове рішення Європейських співтовариств від 2002 р. // Journal official del'Union europeene L 192 du 31.7.2003, p. 54.